

CENTRUL PENTRU DREPTURILE OMULUI DIN MOLDOVA

RAPORT

**privind respectarea drepturilor omului
în Republica Moldova
în anul 2000**

Chișinău - 2001

CUPRINS

Preambul	3
PNUD și Centrul pentru Drepturile Omului	5
Capitolul I	
Analiza adresărilor parvenite la Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova.....	7
Analiza adresărilor în timp (Tabelul nr.1).....	7
Dinamica petițiilor parvenite la Centru pe luni (Tabelul nr.2).....	8
Dinamica adresărilor în audiență pe luni (Tabelul nr.3).....	8
Geografia petițiilor (Tabelul nr.4).....	9
Petiții parvenite din județe (Tabelul nr.5).....	10
Adresări în audiență în județe (Tabelul nr.6).....	10
Audiența în teritoriu.....	11
Clasificarea adresărilor conform categoriilor de cetățeni (Tabelul nr.7).....	13
Petiții parvenite conform categoriilor de semnatori (Tabelul nr.8)	14
Categorii de cetățeni care s-au adresat în audiență (Tabelul nr.9).....	14
Clasificarea adresărilor conform drepturilor încălcate (Tabelul nr.10).....	15
Petiții parvenite conform drepturilor încălcate (Tabelul nr.11).....	16
Adresări în audiență conform drepturilor încălcate (Tabelul nr.12).....	16
Capitolul II	
Activitatea privind repunerea în drepturi a cetățenilor	17
Dreptul la asistență și protecție socială.....	19
Dreptul la instruire.....	28
Dreptul la muncă.....	30
Dreptul la proprietate.....	34
Starea protejării drepturilor omului în regiunea de est a Republicii Moldova.....	36
Accesul liber la justiție.....	38
Demnitatea și securitatea personală.....	41
Unele considerațiuni privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova.....	45
Alte acțiuni de reacționare privind repunerea în drepturi a cetățenilor.....	47
Capitolul III	
Informarea și instruirea populației.....	49
Activitatea informațională.....	49
Activitatea editorială.....	50
Publicații pregătite de Centru (Anexa nr.1).....	50
Activitatea instructivă.....	52
Activități în cadrul programului de educație a comunității.....	53
Date privind activitățile realizate în cadrul programului de educație a comunității (Anexa nr.2.....	57
Activități tematice republicane.....	64
Date privind activitățile tematice republicane (Anexa nr.3).....	66

Activități tematice regionale.....	67
Date privind activitățile tematice regionale (Anexa nr.4).....	68
Partenerii Centrului pentru Drepturile Omului din Moldova (Anexa nr.5).....	69
Instruirea colaboratorilor Centrului.....	70
Experți internaționali care au vizitat Centrul (Anexa nr.6).....	70
Instruirea colaboratorilor în instituțiile internaționale (Anexa nr.7).....	71
Participări la alte activități (Anexa nr.8).....	72
Concluzii și propuneri.....	74

Preambul

Conform Legii cu privire la avocații parlamentari, prezentul Raport este o informație amplă prezentată Parlamentului Republicii Moldova privind respectarea drepturilor omului în țară în decursul anului precedent.

În el sînt evidențiate domeniile care au fost cel mai grav încălcate drepturile și libertățile cetățenilor, cauzele acestor încălcări, măsurile luate de către avocații parlamentari pentru repunerea în drepturi a petiționarilor, perfecționarea legislației naționale și ajustarea ei la actele juridice internaționale, instruirea juridică a populației.

În activitatea lor avocații parlamentari s-au călăuzit de dispozițiile Constituției, Legii cu privire la avocații parlamentari, de prevederile altor legi naționale, cît și de instrumentele juridice internaționale la care Republica Moldova este parte, ele aplicîndu-se în practică conform art.4 din Constituție.

În scopul reflectării mai depline a situației, în Raport sînt folosite date statistice ale unui șir de ministere și departamente republicane, instituții, organizații neguvernamentale care au tangență cu problematica în domeniul drepturilor și libertăților individului.

Starea reală de lucruri demonstrează faptul că problema asigurării și apărării drepturilor omului are o actualitate excepțională pentru Republica Moldova. În temei, cel mai frecvent sînt încălcate drepturile economice, sociale și culturale din cauza stării financiare complicate a statului.

Cu toate măsurile luate, menite să impulsioneze reformele și să se asigure securitatea economică, alimentară, de ocrotire a sănătății, personală, publică etc., Republica Moldova se confruntă în continuare cu un șir de probleme. Economia țării se află într-o criză acută, exprimată prin declinul producerii și productivității muncii în toate ramurile economiei, prin decalajul pronunțat dintre cerere și ofertă, prin insuficiența cronică a investițiilor interne și externe, prin afectarea puternică a potențialului tehnic de producție.

Persistă deficiențe în sistemul financiar.

Se află în scădere veniturile reale ale populației.

Continuă să se majoreze rata inflației.

Cresc prețurile de consum, în mare parte din cauza majorării tarifelor la resursele energetice.

Criza financiară a lovit puternic în valuta națională, deprecînd-o mai mult de două ori în ultimii ani.

E în deminuire numărul salariaților. În economia republicii acest indicator este proporțional reducerii volumului de producere..

Ca rezultat al disponibilizărilor de proporție în urma privatizării întreprinderilor și reducerea activității acestora, al falimentării unor întreprinderi, sporește rata șomajului.

Declinul produsului intern brut a implicat costuri sociale substanțiale și care continuă să crească. Consecințele negative sînt resimțite de întreaga

populație a țării, însă ele afectează cel mai mult și cel mai dureros păturile defavorizate – pensionarii, persoanele cu handicap, familiile numeroase, copiii...

Deși Parlamentul a adoptat un șir de legi, altele fiind în stadiu de pregătire, iar Guvernul a elaborat mai multe acte normative de asigurare socială a diverselor categorii de cetățeni social- vulnerabili, totuși există o ruptură substanțială între intențiile declarate și viața reală, fapt despre care vorbesc multiplele adresări la Centrul pentru Drepturile Omului.

În pofida unor măsuri de ordin legislativ, administrativ și de altă natură, continuă deteriorarea stării de sănătate a populației. Criza economică de lungă durată a diminuat substanțial standardul de viață, a amplificat insecuritatea socială, stresul, necredința în ziua de mâine, răspîndirea maladiilor sociale. Se atestă o rată mare a mortalității, mai ales în mediul rural, în condițiile unui nivel redus al natalității.

E în deteriorare continuă sănătatea copiilor și adolescenților, în special a celor de vîrsta de pînă la 14 ani.

Insuficiența resurselor bugetare influențează negativ și funcționarea instituțiilor culturale de stat. Pe de o parte, s-a redus accesul la serviciile culturale, iar pe de altă parte, s-au produs modificări pe piața de consum a valorilor culturale în funcție de poziția socială a diverselor grupuri ale populației. În consecință, concomitent cu reducerea accesului la bunurile culturale, pe fondalul degradării obiectivelor culturale, se atestă evident scăderea rolului culturii în viața comunității. Faptul generează o mulțime de probleme legate direct de problemele promovării și protecției drepturilor și libertăților individului.

Dar sînt lezate și multe din drepturile civile și politice, realizarea cărora nu cere suporturi financiare. În mare parte, aceasta se întîmplă din cauza că atît cetățenii, dar mai ales funcționarii din autoritățile publice centrale și locale nu cunosc drepturile și libertățile stipulate în Constituție, în alte acte normative, în pactele și convențiile internaționale la care Republica Moldova este parte.

Raportul cuprinde caracteristica de esență a respectării drepturilor omului în Republica Moldova, făcîndu-se o analiză a adresărilor cetățenilor la Centrul pentru Drepturile Omului, în special, prin prisma protecției celor mai vulnerabile pături sociale, descrie activitatea avocaților parlamentari privind repunerea petiționarilor în drepturile și libertățile lor constituționale, perfecționarea legislației naționale și armonizarea ei cu actele juridice internaționale la care statul nostru este parte, instruirea juridică a populației în domeniul drepturilor omului prin utilizarea diverselor metode și forme.

Este de menționat faptul că activitatea Centrului a fost susținută permanent de Parlamentul, Președintele, Guvernul Republicii Moldova, de multe ministere și departamente, organe ale administrării publice locale, de diverse organizații neguvernamentale, mijloace de informare în masă din capitală și din teritoriu.

PNUD și Centrul pentru Drepturile Omului

Conform proiectului Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) "Susținerea inițiativelor democratice în domeniul drepturilor omului în Republica Moldova", organizația dată a continuat să ofere sprijin pentru asigurarea funcționalității Centrului pentru Drepturile Omului și în anul 2000.

Proiectul nominalizat stabilește câteva sarcini prioritare:

- acordarea ajutorului practic și metodic de către experți internaționali;
- reciclarea și ridicarea nivelului profesional al colaboratorilor Centrului;
- organizarea seminarelor, conferințelor și cursurilor de instruire a diverselor categorii de cetățeni: funcționari de stat, colaboratori ai poliției, cadre didactice, lideri ai ONG, jurnaliști etc.;
- informarea pe scară largă a populației despre existența și activitatea propriu-zisă a Centrului, familiarizarea maximal posibilă a comunității cu drepturile și libertățile omului stipulate în legislația națională și internațională prin intermediul mass-mediei, cât și prin editarea pliantelor, broșurilor, altei literaturi de specialitate.

Toate activitățile proiectului au fost canalizate spre consolidarea capacității instituției, crearea potențialului durabil al ei, cuprinzând două direcții de bază:

- lucrul în cadrul Centrului pentru a atinge un nivel înalt de performanță a instituției;
- lucrul în afara Centrului pentru crearea credibilității instituției în sectorul public și în societatea civilă, cât și pentru familiarizarea întregii societăți cu principiile și standardele drepturilor omului.

Prima direcție conține asistența experților internaționali în diverse probleme ce țin de activitatea Centrului, folosirea tuturor posibilităților existente pentru instruirea personalului în domeniul drepturilor omului atât în țară, cât și peste hotare. Colaboratorii au beneficiat de 4-5 cursuri de instruire în diverse probleme ale drepturilor omului. De asemenea, ei au avut posibilitatea să studieze limba engleză, computerul și internetul. 19 specialiști au beneficiat de instruire la cursuri speciale peste hotare. Tot peste hotare 12 persoane au avut posibilitatea să participe la diverse seminare, conferințe în problematica drepturilor omului.

Echipamentul tehnic procurat din contul Proiectului le permite angajaților să lucreze mult mai eficient, să fie mai operativi și consecvenți în acțiunile lor. Este instalată în computere baza legislației naționale, ea fiind permanent reînnoită.

Este introdus sistemul computerizat de înregistrare și evidență a petițiilor.

A doua direcție, nu mai puțin importantă, ține de informarea și instruirea juridică a populației în domeniul drepturilor omului. Susținut financiar de către PNUD, Centrul a formulat și implementat un amplu Program de instruire a comunității, având câteva grupuri țintă: juriști, funcționari publici, colaboratori ai poliției, ai penitenciarilor, profesori, reprezentanți ai ONG-urilor, alte categorii de cetățeni. Marea majoritate a sesiunilor de instruire a fost desfășurată nemijlocit în teritoriu. Aceasta, e fapt, a fost concepția clară și decisivă a Centrului, care a reieșit din experiența acumulată pe parcursul anilor precedenți și care s-a dovedit a fi foarte utilă și apreciată de participanți.

În procesul implementării Programului de educație a comunității Centrul a fost susținut activ și eficient de către Ministerul Afacerilor Interne, Departamentul Instituțiilor Penitenciare, Direcția Politicii de Cadre de pe lângă Cancelaria de Stat, organele administrării publice locale din toate județele și din UTA Găgăuzia. De asemenea, apreciem lucrul excelent al formatorilor compus din specialiști ai Centrului pentru Drepturile Omului, ai SIEDO, Centrului pentru documentare și informare în domeniul drepturilor copiilor, Asociației de management a resurselor umane, Centrului de Documentare și Informare al Consiliului Europei în Moldova, Organizației “Salvați Copiii” Moldova, Centrului de studii și informare în problemele femeilor, etc.

Tot în scopul promovării drepturilor omului, în cadrul Proiectului PNUD au fost editate un șir de pliante, ghiduri, broșuri, altă literatură de specialitate, în primul rând pentru grupurile de cetățeni mai puțin informate și mai mult afectate de lezarea drepturilor și libertăților lor: copii, invalizi, deținuți, bătrâni, femei, etc.

Cu susținerea financiară a Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare au fost organizate concursurile în problema drepturilor omului pentru elevi, studenți, jurnaliști.

Multe din activitățile Centrului enumerate mai sus continuă și în anul 2001 grație suportului financiar acordat de către PNUD.

CAPITOLUL I

Analiza adresărilor parvenite la Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova

Pe parcursul anului 2000 la Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova au parvenit 1005 petiții semnate de 3264 de cetățeni. În audiență au fost primite 4036 de persoane. Astfel, în total ajutorul avocaților parlamentari a fost solicitat de 7300 de persoane, cu aproape 600 de persoane mai mult decât în 1999.

Analiza adresărilor în timp

Datele statistice demonstrează că petițiile scrise parvin la Centru preponderent în perioada rece a anului, iar în lunile următoare numărul lor rămânând aproximativ constant. Audiența este solicitată mai mult odată cu încălzirea timpului (martie-aprilie), dar și în lunile imediat următoare (mai-iunie), iar în lunile cealalte rămânând aproape constantă.

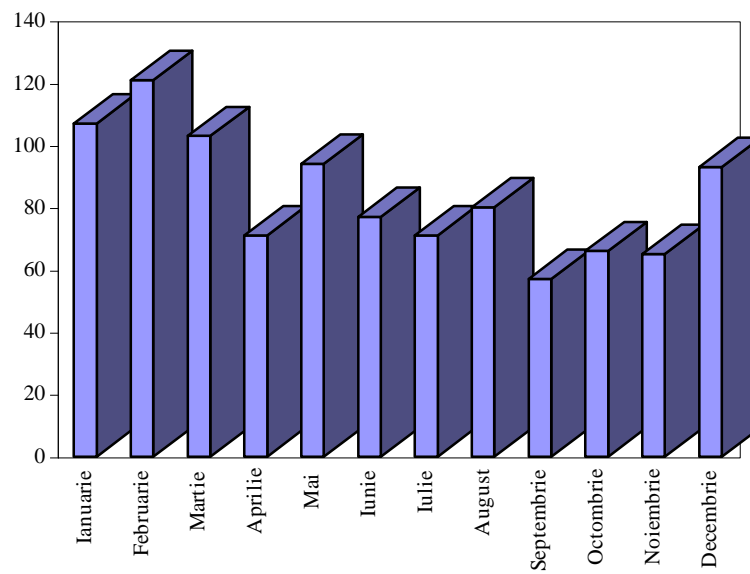
Tabelul nr.1

Luni	Petiții	%	Semnături	%	Audiența	%	Incl. în teritoriu
Ianuarie	107	10.6	193	6.9	199	4.9	0
Februarie	121	12.0	654	20.0	436	10.8	72
Martie	103	10.3	388	11.9	578	14.3	149
Aprilie	71	7.0	203	6.2	525	13.0	297
Mai	94	9.3	128	3.1	371	9.2	214
Iunie	77	7.7	206	6.3	377	9.3	122
Iulie	71	7.1	355	10.9	196	4.9	0
August	80	7.1	519	15.9	203	5.0	0
Septembrie	57	5.1	158	4.8	491	12.2	208
Octombrie	66	6.6	172	5.3	279	6.9	153
Noiembrie	65	6.5	95	2.1	205	5.0	5
Decembrie	93	9.2	193	5.1	176	4.4	0
Total	1005	100	3264	100	4036	100	1220

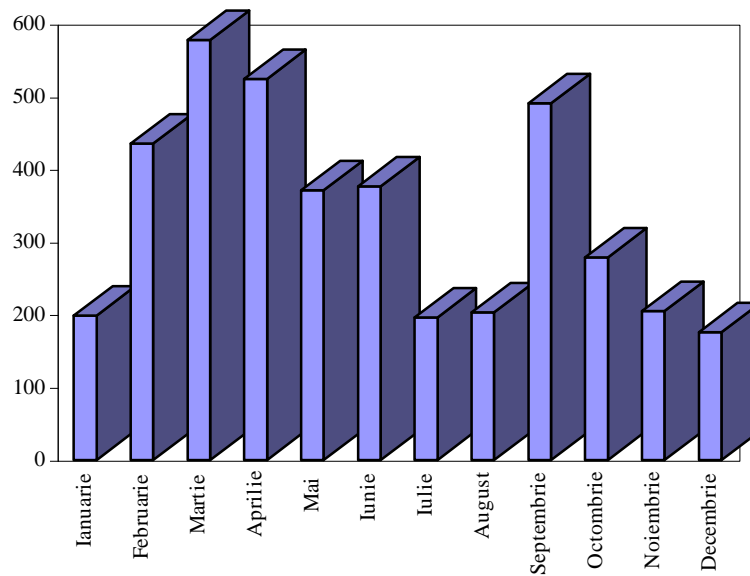
Tabelul nr.2

Dinamica petițiilor parvenite la Centru pe luni

Tabelul nr.3

Dinamica adresărilor în audiență pe luni

Geografia petițiilor

Analiza datelor statistice demonstrează că majoritatea adresărilor, ca și în anii precedenți, parvin din județul Chișinău (mai mult de 61 la sută din petiții de la circa 63 procente de semnături și circa 57 de procente de persoane audiate). Faptul în cauză se explică prin accesibilitatea Centrului pentru locuitorii municipiului și ai localităților din vecinătate. Numărul mai redus al adresărilor din localitățile îndepărtate se explică prin lipsa mijloacelor bănești necesare pentru deplasare, dar și pentru procurarea rechizitelor necesare pentru expedierea petițiilor.

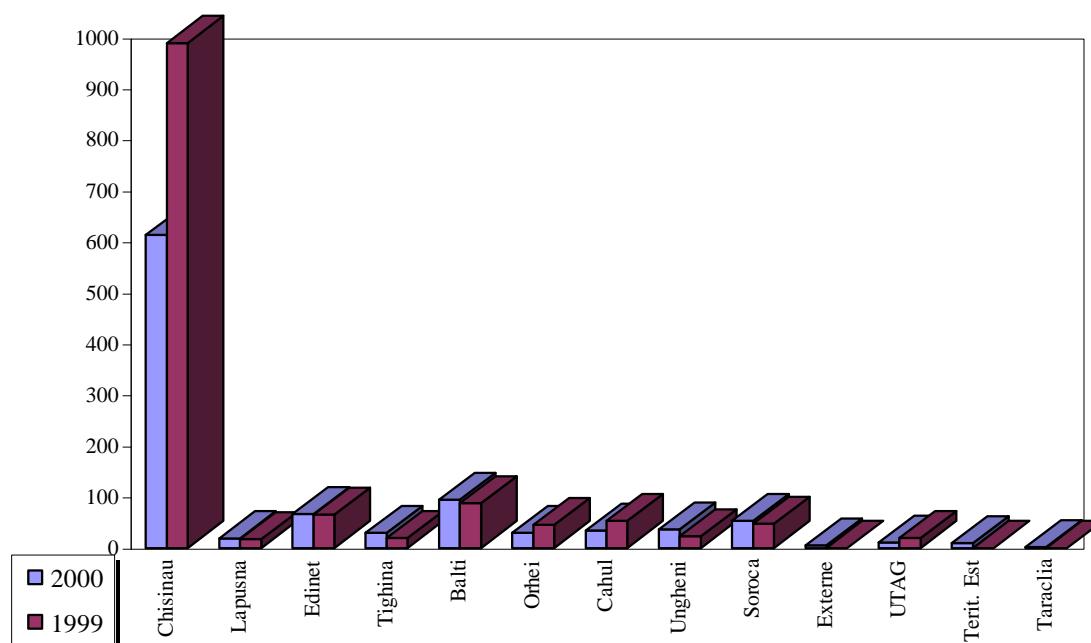
Numărul absolut mic de adresări din partea de est al republicii se explică prin incredibilitatea rezolvării la Chișinău a problemelor existente în acest teritoriu unde legile Republicii Moldova nu acționează, dar și prin frica de a fi urmăriți de către autoritățile Transnistriei pentru apelare la Chișinău. Absolut mic este numărul de adresări (11 petiții) din partea cetățenilor UTA Găgăuzia, deși aici sunt cu mult mai multe probleme decât în alte județe, fapt demonstrat de adresările în audiența efectuată de avocații parlamentari în timpul deplasărilor în acest teritoriu.

Tabelul nr.4

Judete	Petiții 2000	%	Petiții 1999	%	Semnat ari 2000	%	Semnatari 1999	%	Audiența 2000	%	Audiența 1999	%
Chișinău	614	62	990	72.37	2087	64	3487	74.92	2345	58.10	1489	72.67
Lăpușna	19	1.9	17	1.2	302	9.3	206	4.4	48	1.2	87	4.3
Edineț	67	6.7	65	4.7	170	5.2	167	3.6	172	4.3	47	2.3
Tighina	30	2.9	20	1.4	34	1.0	27	0.6	58	1.4	19	0.93
Bălți	95	9.4	88	6.4	216	6.7	115	2.5	303	7.5	65	3.1
Orhei	30	2.1	45	3.3	111	3.4	129	2.7	233	5.8	89	4.3
Cahul	34	3.4	53	3.9	102	3.1	76	1.7	114	2.1	22	1.1
Ungheni	36	3.6	23	1.7	108	3.3	64	1.4	189	4.7	45	2.2
Soroca	53	5.2	47	3.4	107	3.3	345	7.4	221	5.5	102	4.9
Externe	5	0.49	0	0	5	0.15	0	0	7	0.17	0	0
UTAG	11	1.09	20	1.5	11	0.34	38	0.82	309	7.7	84	4.1
Terit. Est	9	0.89	0	0	9	0.28	0	0	20	0.49	0	0
Taraclia	2	0.19	0	0	2	0.06	0	0	17	0.42	0	0
Total	1005	100	1368	100	3264	100	4654	100	4036	100	2049	100

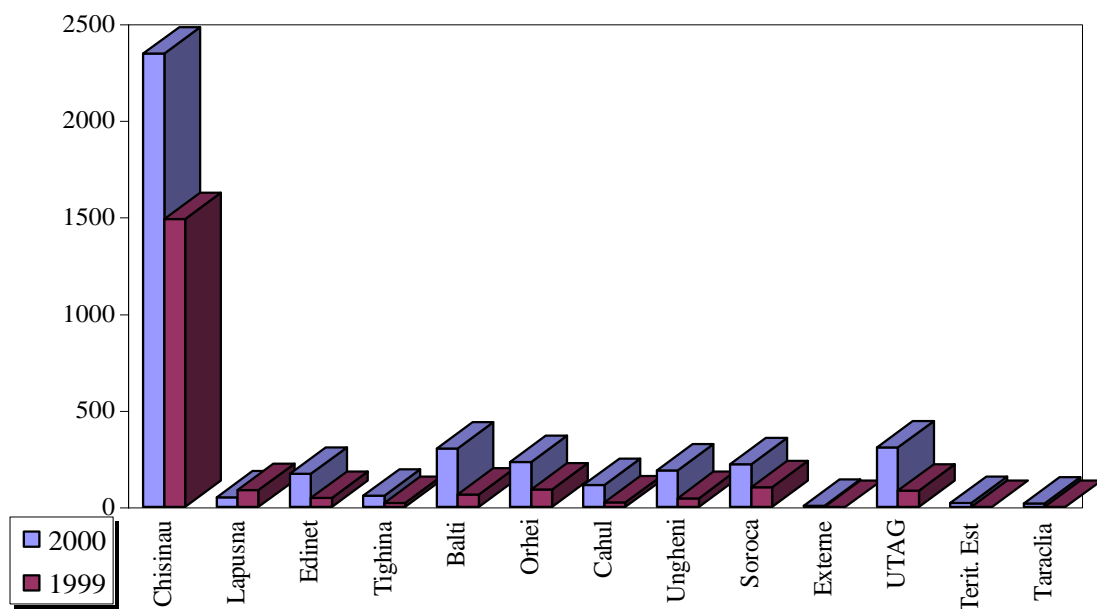
Tabelul nr.5

Petiții parvenite din județe

Tabelul nr.6

Adresări în audiența în județe

Audiența în teritoriu

Cunoscând situația și ținând cont de aceasta, în anul trecut au fost planificate și realizate un șir de măsuri care au apropiat activitatea Centrului de localitățile rurale. Aflându-se în teritoriu, avocații parlamentari și juriștii Centrului au avut întâlniri cu colectivele de muncă de la întreprinderi, cu reprezentanți ai autorităților publice locale, au luat cunoștință de activitatea diferitelor instituții de stat cum sunt școlile speciale pentru copii cu deficiențe fizice și psihice, aziluri pentru bătrâni și persoane bolnave, unități militare, penitenciare etc.

Deplasarea în teritoriu nu urmărea numai scopul apropierii activității Centrului de locuitorii localităților mai îndepărtate, depistarea și studierea problemelor pe care le are populația, dar și scoaterea la iveală a problemelor cu care se confruntă colectivele de muncă, care sunt greutățile pe care nu le pot înfrunța administrațiile instituțiilor speciale de stat, dar și de a prezenta Centrul, a aduce la cunoștință celor vizitați menirea lui și atribuțiile avocaților parlamentari.

Pe parcursul anului grupurile de lucru conduse de directorul Centrului Alexei Potînga, avocatul parlamentar Mihail Sidorov și alți colaboratori ai Centrului de repetate ori s-au deplasat în județul Cahul unde au efectuat audiența cetățenilor la Prefectură și la Consiliul județean, în orașul Cantemir, în comunele Baurci Moldoveni, Crihana Veche și în alte localități, au vizitat unitatea militară, instituția penitenciară nr. 5 din Cahul, școala-internat auziliară etc.

În UTA Găgăuzia colaboratorii Centrului au audiat 163 de persoane; a fost vizitată unitatea de carabinieri din Ciadâr-Lunga, au avut o întâlnire cu colectivul de muncă a croitoresei de la AO "Scop" din această localitate. Problemele depistate au fost expuse într-un aviz adresat Bașcanului UTA Găgăuzia pentru luarea măsurilor de rigoare.

Aflându-se în județul Bălți, în afară de audiența cetățenilor, colaboratorii Centrului au luat cunoștință de activitatea Școlii auziliare-internat pentru copii cu deficiențe psihice, a azilului pentru bătrâni dezabilitați. La primăriile comunelor Reuțel, Pârlița, Corlăteni și Sângerei au organizat prezentarea Centrului funcționarilor din administrația publică locală, au răspuns la întrebările celor prezenți, dându-le explicațiile necesare. Toți colaboratorii primăriilor vizitate au subliniat necesitatea acestui fel de întâlniri, unii din ei declarând că au aflat pentru prima dată despre existența instituției avocaților parlamentari și a atribuțiilor acestora. Au fost expuse doleanțe de a fi ajutați și pe viitor de a scoate la iveală calificat problemele existente, fapt ce le este de real folos pentru lichidarea lacunelor: rezolvarea anevoioasă a problemelor sociale din cauza bugetelor locale austere ca urmare atât a activității economice insuficiente a întreprinderilor, gospodăriilor agricole, cât și a fermierilor particulari care nu au cu ce lucra pământul și unde-și realiza roada crescută etc. În afară de aceasta, în

timpul audienței în teritoriu cetățenii au abordat probleme ce țin de încălcarea dreptului la proprietatea privată (refuzul de a li se oferi cotele de pământ și cotele valorice, micșorarea neântemeiată a acestor cote, deposedarea de cote, impunerea de a schimba locul amplasării cotelor etc.), încălcarea dreptului la securitatea personală, a dreptului la muncă, dreptului la accesul liber la justiție, încălcarea demnității personale etc.

Rezultatele aflării în teritoriu au fost discutate cu conducătorii autorităților publice locale pentru soluționarea operativă a problemelor ce țin de competența lor. Problemele mai complicate au fost expuse în avizuri și sesizări adresate conducătorilor primăriilor, consiliilor și prefectilor gudețelor, au fost făcute propuneri ministerelor și departamentelor.

Astfel de activități au fost desfășurate în 11 județe și formațiuni teritoriale. În afară de cele enumerate deja, colaboratorii Centrului s-au deplasat în județele Edineț, Soroca, Ungheni, Orhei, Tighina, Taraclia, Chișinău și Lăpușna. Numărul de persoane audiate a atins cifra de 1220.

Anume numărul mai mic de adresări scrise și verbale din județele mai îndepărtate, dar și adresarea unui număr impunător de persoane în audiența efectuată nemijlocit la fața locului, demonstrează odată în plus necesitatea formării filialelor Centrului în județe. Ținând cont de experiența acumulată, de multiplele propuneri ale cetățenilor, ale conducătorilor cu funcții de răspundere din teritoriu și călăuzindu-se de art.40 (2) din Legea cu privire la avocații parlamentari, directorul Centrului a propus Parlamentului crearea de filiale în regiunea de sud cu sediul la Cahul, regiunea de nord cu sediul la Bălți și în UTA Găgăuzia cu sediul la Comrat. Propunerea a fost acceptată de Legislativ, în Bugetul pe anul 2001 s-a prevăzut suma de bani necesară. Urmează doar să fie aprobat statul de funcții al acestor filiale și angajați colaboratorii. Cu suportul financiar al PNUD, al altor donatori filialele vor fi înzestrate cu echipamentul tehnic necesar.

Este elaborat Regulamentul privind activitatea filialelor. În planul de lucru al Centrului pe anul 2001 sînt prevăzute măsuri de instruire a nou-angajaților. Se întreprind și alte acțiuni menite ca în cel mai scurt timp colaboratorii filialelor să acumuleze experiența necesară, să se încadreze activ și competent în soluționarea problemelor ce țin de protecția drepturilor și libertăților cetățenilor din regiunile nominalizate.

Clasificarea adresărilor conform categoriilor de cetățeni

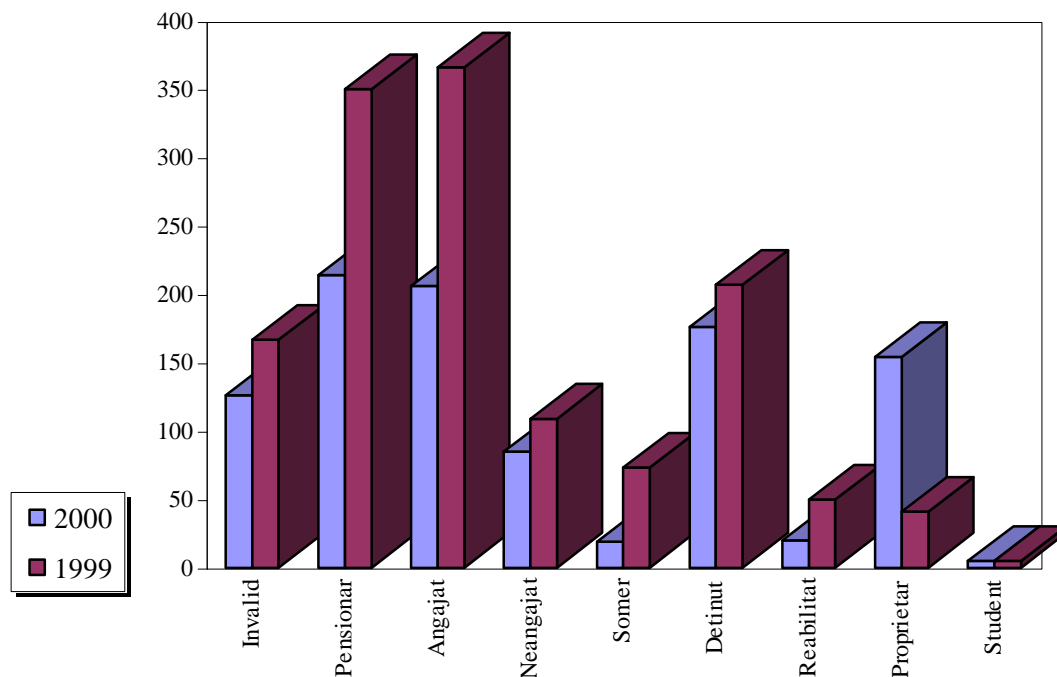
Cine apelează la ajutorul avocaților parlamentari?

După categoriile de persoane, adresările la Centru în anul 2000 pot fi clasificate în felul următor: 2411 de angajați în câmpul muncii, 1669 pensionari, 1350 proprietari de pământ, 732 persoane neangajate în câmpul muncii, 554 deținuți, 409 invalizi, 87 șomeri etc.

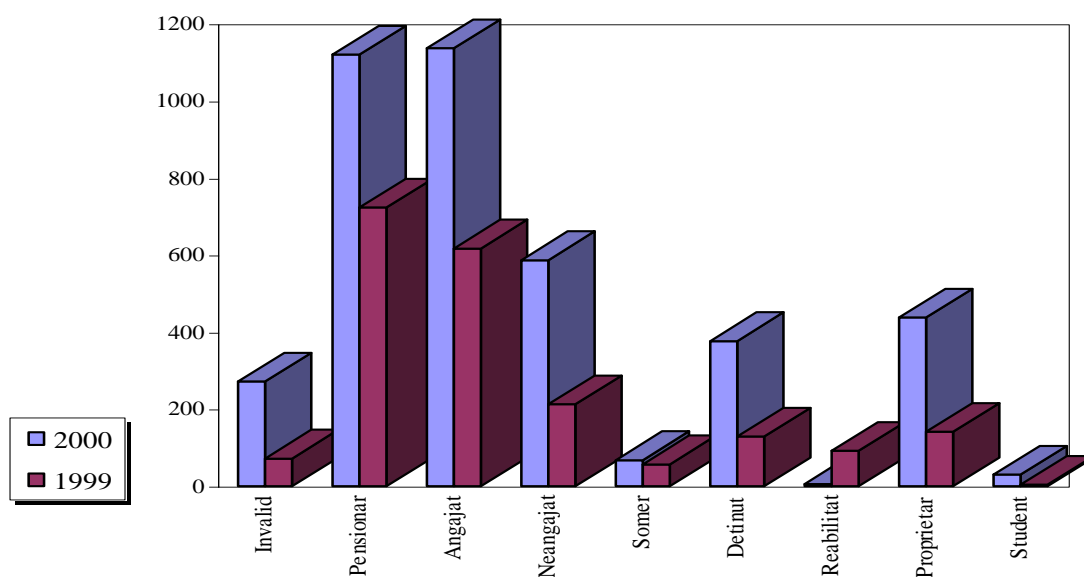
Tabelul nr.7

Categorii	Petiții 2000	%	Petiții 1999	%	Semn atari 2000	%	Semn atari 1999	%	Audie nța 2000	%	Audie nța 1999	%
Invalid	126	12.54	167	12.20	137	4.19	253	5.44	272	6.74	72	3.51
Pensionar	214	21.29	350	25.58	548	16.79	1871	40.20	1121	27.77	724	35.33
Angajat	206	20.49	366	26.75	1274	39.03	1374	39.52	1137	28.17	617	30.11
Neangajat	85	8.46	109	7.98	165	5.05	120	2.58	587	14.54	213	10.40
Șomer	19	1.89	73	5.34	19	0.58	75	1.61	68	1.68	57	2.78
Deținut	176	17.51	207	15.13	177	5.42	453	9.73	377	9.34	129	6.30
Reabilitat	20	1.99	50	3.65	27	0.83	187	4.02	6	0.15	92	4.49
Proprietar	154	15.32	41	3.00	912	27.94	315	6.77	438	10.85	141	6.88
Student	5	0.49	5	0.37	5	0.15	6	0.13	30	0.74	4	0.20
Total	1005	100	1368	100	3264	100	4654	100	4036	100	2049	100

Petiții parvenite conform categoriilor de semnătari

Categoriile de cetățeni care s-au adresat în audiență

Tabelul nr.10

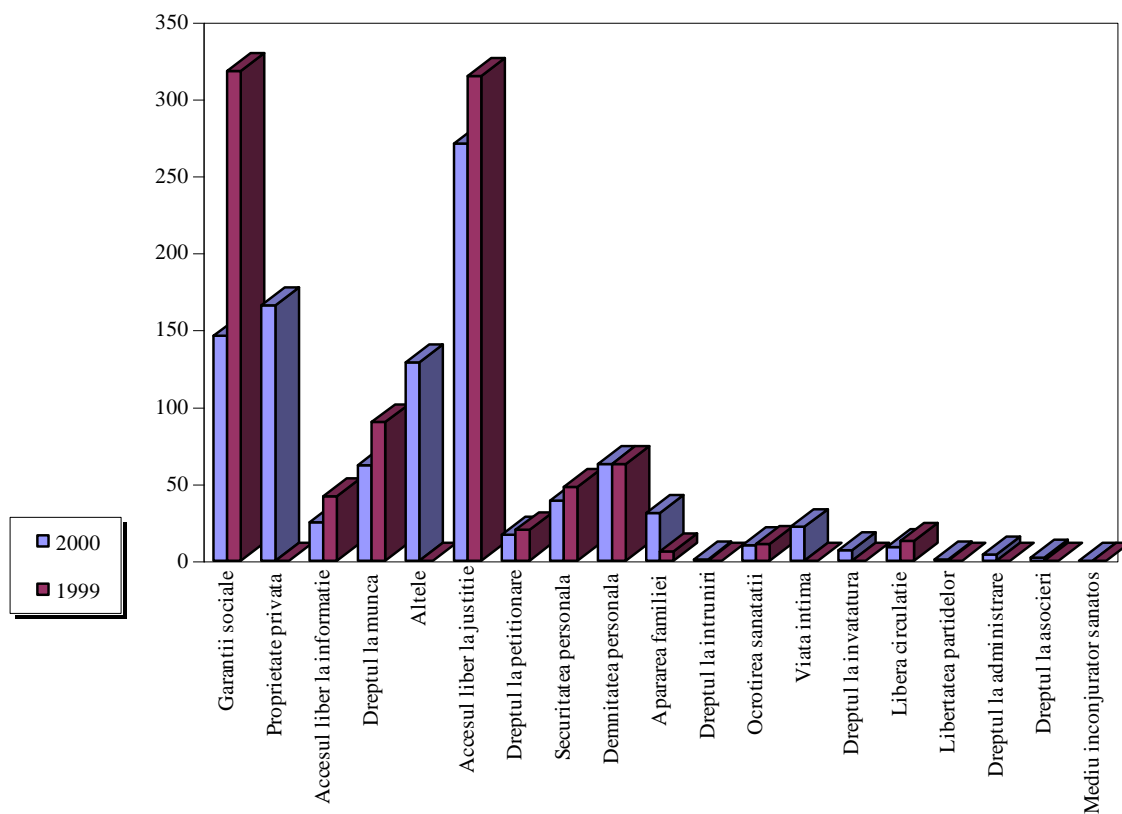
Clasificarea adresărilor conform drepturilor încălcate

Drepturi încălcate	Petiții 2000	%	Petiții 1999	%	Semnatare 2000	%	Semnatare 1999	%	Audiența 2000	%	Audiența 1999	%
Garanții sociale	146	14.5	318	23..25	808	24.75	874	18.78	1033	25.59	419	20.45
Proprietate privată	166	16.5	0	0	618	18.9	0	0	1027	25.45	0	0
Accesul liber la informație	25	2.5	42	3.1	32	0.98	53	1.14	79	1.96	26	1.3
Dreptul la muncă	62	6.2	90	6.6	663	20.3	645	13..86	423	10.5	373	18..0
Altele	129	12.8	0	0	292	8.1	0	0	100	2.5	0	0
Accesul liber la justiție	271	26.9	315	23	369	11..0	1201	25..81	668	16.5	608	29.1
Dreptul la petiționare	17	1.6	20	1.5	27	0.83	28	0.60	45	1.1	4	0.20
Securitatea personală	39	3.9	48	3.5	88	2.7	94	2.02	222	5.4	41	2.0
Demnitatea personală	63	6.3	63	4.6	63	1.1	352	7.56	120	2.1	53	2.6
Apărarea familiei	31	3.1	6	0.44	36	1.1	26	0.56	52	1.3	16	0.78
Dreptul la întruniri	1	0.10	0	0	1	0.03	0	0	0	0	0	0
Ocrotirea sănătății	10	0.10	11	0.8	11	0.34	18	0.39	13	0.32	0	0
Viata intimă	22	2.2	0	0	128	3.1	0	0	156	3.86	0	0
Dreptul la învățătura	7	0.7	0	0	101	3.1	0	0	13	0.32	0	0
Libera circulație	9	0.9	13	0.1	9	0.28	58	1.25	76	1.88	21	1.0
Libertatea partidelor	1	0.10	0	0	9	0.28	0	0	0	0	0	0
Dreptul la administrare	4	0.4	0	0	7	0.21	0	0	6	0.15	0	0
Dreptul la asocieri	2	0.2	0	0	2	0.06	0	0	2	0.05	0	0
Mediu înconjurător sănătos	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0.02	0	0
Total	1005	100	1368	100	3264	100	4654	100	4036	100	2049	100

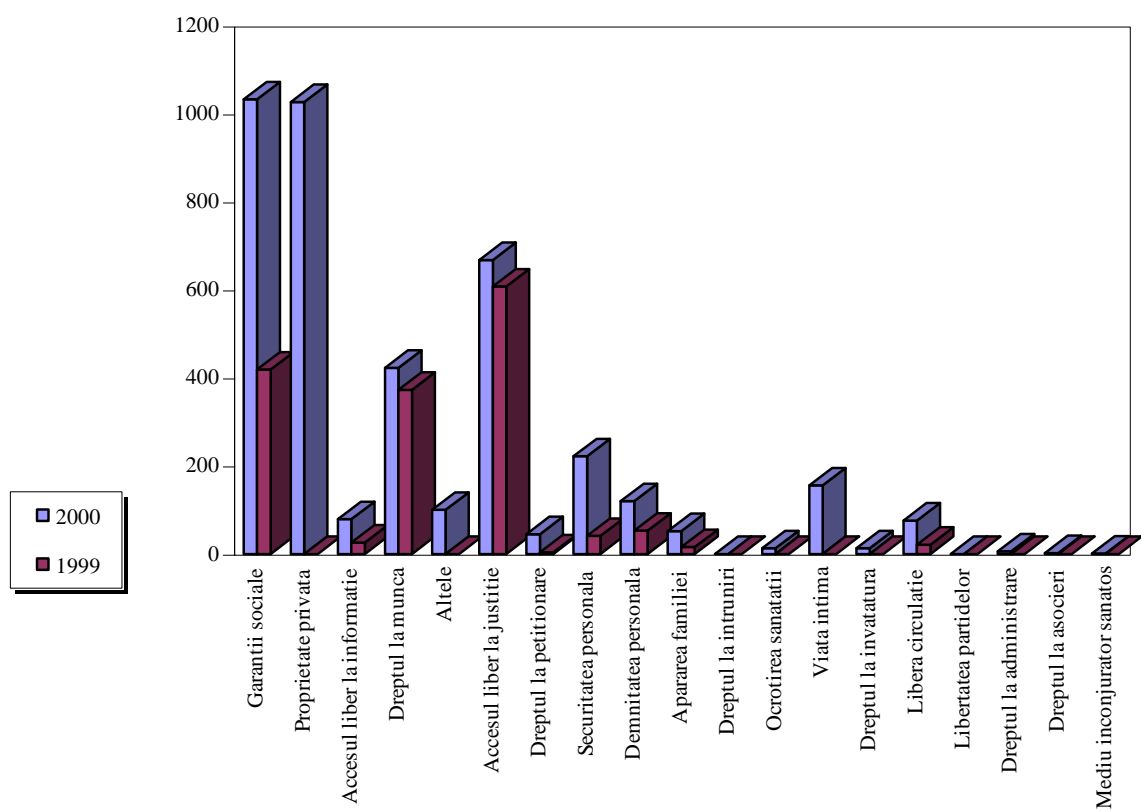
Tabelul nr.11

Petiții parvenite conform drepturilor încălcate

Tabelul nr.12

Adresări în audiență conform drepturilor încălcate

CAPITOLUL II

Activitatea privind repunerea în drepturi a cetățenilor

Ce probleme cauzează adresarea către avocații parlamentari?

După cum urmează din tabelele de mai sus, cele mai frecvente motive de adresare la Centru în anul 2000 sunt legate de încălcarea dreptului la garanții sociale, a dreptului la proprietatea privată, a dreptului garantat de Constituție la muncă, îngrădirea accesului liber la justiție, a securității personale, a dreptului la viața intimă și demnitatea personală, a dreptului la învățătură, a accesului liber la informație, la libera circulație etc.

Datele statistice confirmă faptul lezării în masă, ca și în anul 1999, a *drepturilor la garanții sociale*. A diminuat numărul de adresări referitoare la încălcarea *dreptului la proprietate*, care în 1999 era pe primul loc. Pe locul trei sunt adresările în legătură cu încălcarea *dreptului la muncă*. De pe locul trei pe locul patru au coborât încălcările *accesului liber la justiție*. Au devenit mai frecvente adresările în legătură cu încălcările *securității personale*, ridicându-se de la sfârșitul listei pe locul 5. Pe locurile 6 și 7 s-au clasat încălcările legate de *viața intimă și demnitatea personală*. Au devenit mai rare adresările în legătură cu încălcarea *dreptului la viață, accesul liber la informație, apărarea familiei, libera circulație, dreptul la petiționare*. Faptul micșorării adresărilor de acest gen nu este însă o dovadă privind dispariția încălcărilor respective în societate.

Faptele de încălcare a drepturilor omului existente sunt obiectul de activitate al avocaților parlamentari. Anume din aceste considerente legislatorul a stabilit că activitatea avocatului parlamentar este menită *să asigure garantarea respectării drepturilor și libertăților constituționale ale omului de către autoritățile publice centrale și locale, instituții, organizații și întreprinderi, indiferent de tipul de proprietate, asociațiile obștești și persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile*. Amintim această dispoziție a legii pentru a sublinia rolul instituției avocatului parlamentar și necesitatea repunerii în drepturi a cetățenilor.

Trebuie menționat faptul că mulți cetățenii se adresează la Centru cu probleme ce nu țin de competența avocaților parlamentari. Totuși, ținând cont de starea reală de lucruri și încercând să-i ajute pe căi extrajudiciare, juriștii noștri iau pentru soluționare unele din aceste petiții, mai grave, astfel contribuind la soluționarea competentă a chestiunilor abordate de ei.

Astfel, la Centru s-au adresat cu o petiție soții Ion și Sofia C. din Chișinău privind neonorarea obligațiilor contractuale de plată a pensiei viagere de către Compania "Asito". Deși colaboratorii Centrului, puțini la număr ca să fie în stare să substituie avocații din oficiu în cazurile de încălcare a legislației, am hotărât să

le demonstrăm solicitanților că ei singuri sunt capabili să-și apere interesele în judecată. Avocatul parlamentar, directorul Centrului Alexei Potînga, a semnat o cerere de chemare în judecată a Companiei “Asito” în interesul solicitanților.

Cunoscând practica de respingere de către instanțele judecătorești a cerințelor cetățenilor, colaboratorii Centrului au participat în ședințele judiciare în calitate de observatori, au medietizat faptul în mijloacele mass-media, punând accentul pe posibilitatea cetățenilor să-și apere singuri interesele în judecată, mai ales că pensionarii sînt scutiți de taxa de stat. Reieșind din obligativitatea îndeplinirii prevederilor contractuale, Curtea Supremă de Justiție a emis o decizie prin care a schimbat practica judiciară anterioară, dându-le câștig de cauză solicitanților și obligând Compania “Asito” să-și onoreze prevederile contractelor.

Ca rezultat, la finele anului 2000 soții C. au adresat Centrului o scrisoare în care exprimă mulțumiri pentru ajutorul acordat lor personal și altor 150 de persoane care și-au redobândit real pensia viageră de la Compania “Asito”.

Acesta nu este unicul exemplu de obținere a rezultatului pozitiv în urma investigării adresărilor cetățenilor chiar în cazul când petițiile nu sunt de competența avocatului parlamentar. Din cele 1005 de acest fel de petiții scrise adresate Centrului, 292 sau 29,1 % au fost acceptate pentru investigare deoarece important este faptul că avocații parlamentari au dreptul de a controla orice petiție în care persoanele declară despre încălcarea drepturilor și libertăților constituționale. Numai în rezultatul investigărilor se poate ajunge la concluzia dacă este sau nu încălcat dreptul omului.

În procesul investigărilor a celor 292 de petiții, încălcarea drepturilor omului s-a adeverit în 109 cazuri, celelalte 183 fiind respinse, despre care fapt solicitanții au fost informați în baza art.28, punct.3 din Legea cu privire la avocații parlamentari.

Important este și faptul că Centrul, fiind instituție a ombudsmanului, este și unica instituție de stat de acest fel împuternicită de lege cu dreptul de a investiga respectarea drepturilor omului. Totodată, reieșind din prevederile art. 16 din Legea cu privire la avocații parlamentari, Centrul nu poate nici substitui și nici a-și asuma atribuțiile altor organe de stat abilitate cu numeroase funcții legale.

Din aceste considerente, 325 de petiții (32,35), rezolvarea cărora ține de de competența altor instituții le-au fost expediate acestora pentru examinare. După modificarea Legii cu privire la avocații parlamentari în iunie 2000, expedierea după competență se face numai cu consimțământul solicitantului. Celelalte 369 de petiții (36,7%) au fost restituite solicitanților, explicîndu-li-se căile de soluționare și care în temei țineau de competența instanțelor de judecată. Altele 19 petiții au fost respinse din start, deoarece erau anonime sau expirase termenul prevăzut de lege pentru adresare.

Dreptul la asistență și protecție socială

Conform art. 47 din Constituție, statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea lui și familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare. Cetățenii au dreptul la asigurare în caz de șomaj, boală, invaliditate, văduvie sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de sub existență în urma împrejurărilor independente de voința lor.

Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale la care Republica Moldova este parte prevede asigurarea exercitării depline a drepturilor recunoscute în pact prin folosirea la maximum a resurselor disponibile și a tuturor mijloacelor adecvate, progresive.

În activitatea sa Centrul se călăuzește de faptul că politica socială cuprinde toate domeniile dezvoltării umane: condițiile de trai, relațiile de muncă, protecția socială, prestarea serviciilor sociale, echitatea socială, sănătatea, educația etc.

După cum demonstrează starea reală de lucruri, în perioada de tranziție la economia de piață în Republica Moldova au apărut un șir de probleme ce împiedică realizarea obiectivelor propuse de politica socială. Criza economică de lungă durată generează și o criză socială care se manifestă prin diverse fenomene negative, cum sunt: scăderea veniturilor reale ale populației, lipsa pieții de muncă și folosirea insuficientă a resurselor de muncă, creșterea sărăciei, incapacitatea statului de a promova o politică socială efectivă continuă etc.

Asigurarea este foarte importantă anume în perioada de tranziție, când mii de oameni s-au pomenit în situații financiare critice, în special păturile social-vulnerabile ale societății, numărul cărora a crescut considerabil în ultimul timp. Astfel, din numărul adresărilor scrise și verbale parvenite pe parcursul anului 2000 la Centru, în 1987 de cazuri solicitații au cerut ajutor pentru soluționarea problemelor legate de acordarea garanțiilor sociale.

Sistemul actual de asistență socială reprezintă un complex de activități care prevăd acordarea de ajutoare bănești sau materiale, de subvenții, de scutiri de impozite a unor categorii de persoane și îngrijirea în instituțiile sociale a minorilor, adulților cu handicap, bolnavilor cronici și vârstnicilor.

După cum au demonstrat vizitele efectuate pe parcursul anului în instituțiile de stat cum sunt școlile-internat pentru copiii orfani sau cu deficiențe fizice și psihice din comuna Crihana Veche, jud. Cahul, din comuna Visoca, jud. Soroca, din mun. Bălți, comuna Badragi, jud. Edineț, azilul pentru bătrâni din mun. Bălți și instituția similară din satul Bădiceni, jud. Soroca, etc, situația în care sunt întreținuți aici oamenii nu pot fi considerate decente. De regulă, instituțiile pentru

copii sunt situate în clădiri vechi care necesită reparație. Mobila este învechită și insuficientă, lipsește îmbrăcămintea și încălțăminte necesară care se uzează repede, din alimentația copiilor adesea lipsește carnea, peștele, lactatele, legumele deoarece nu sunt alocați banii necesari, este insuficientă asigurarea cu medicamente care sunt primite numai din ajutoare umanitare rare. Cu toate neajunsurile, caracteristice pentru perioada zilei de azi, instituțiile pentru copii asigură realizarea programelor de educație și instruire elementară a contingentului. Situația din instituțiile pentru adulți este mai critică, iar cea din internatul psiho-neurologic pentru adulți din Bădiceni poate fi caracterizată ca totalmente dezastruoasă. Clădirile date în exploatare în anul 1985 erau la moment în stare de distrugere; din lipsă de spațiu pentru dormitoare și paturi, plapume, lenjerie, bolnavii sunt nevoiți să doarmă câte doi fără așternut. Bucătăria nu corespunde cerințelor elementare. Lipsește îmbrăcămintea necesară, săpunul, detergenții și dezinfectanții. Aici se întrețin 323 de bolnavi. Necesitățile financiare planificate din considerentele de 3 lei pe zi pentru un bolnav, în 1999 au constituit 350400 lei, dar alocate au fost numai 8597 lei. Pentru anul 2000 n-au fost în genere alocate resurse pentru cheltuieli.

Asistența socială trebuie acordată acelor persoane sau familii, care temporar sau permanent se află într-o situație de risc social, determinat în principal de abandonul familial, moartea părinților, lipsa de locuințe, handicapul fizic sau mintal, bolile cronice, numărul mare de copii în familie care trebuie întreținuți efectiv, dar sunt în lipsa de resurse necesare, monoparentalitatea familiei, dependența de alcool și de droguri, consecințele devastării naturale și ecologice.

După cum urmează din informația parvenită la Centru, fenomenul sărăciei afectează în primul rând păturile defavorizate ale populației, cum sunt pensionarii, invalizii, șomerii, familiile cu mulți copii, familie incomplete.

Majoritatea populației a devenit săracă în ultimii ani, când s-a mărit numărul de familii care sunt întreținute de lucrători cu salarii mici, șomeri. De asemenea, creșterea nivelului de sărăcie este generat și de pensiile salariile mici, sporirea prețurilor la mărfurile alimentare și industriale, la serviciile prestate, la resursele energetice, termice, gaze naturale etc.

Analizând probleme abordate de către petiționari, s-a efectuat un șir de acțiuni prevăzute de Legea cu privire la avocații parlamentari care au permis repunerea în drepturile lezate a multor persoane aflate sub jurisdicția Republicii Moldova.

Astfel, la Centrul pentru Drepturile Omului s-a adresat cet. T. din mun. Chișinău referitor la faptul că nu poate ridica restanțele la pensia surorii sale decedate, persoană solitară.

Această adresare indică asupra unei probleme serioase, cauzată de un gol în legislația națională și anume: Legea privind pensiile de asigurări sociale nr. 156

din 14.10.89 prevedea un cerc restrâns de persoane carora li se permitea achitarea datoriilor rămase neîncasate de către beneficiarul decedat (soțul supraviețuitor, părinții și copiii persoanelor decedate (art. 37 al. 1). Am intervenit cu propuneri la Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei și Guvern.

Datorită înțelegerii importanței problemei de către ministerul de resort și Guvern, a fost lărgit cercul de persoane care pot beneficia de această posibilitate, modificând art. 37 al legii nominalizate în următoarea redacție: *“pensia neachitată din vina organului de asigurări sociale care stabilește sau plătește pensia, în cazul când lipsesc persoanele care sunt în drept să o primească, conform alin.1, se plătește integral persoanei care dovedește că a suportat cheltuieli ocazionale de deces.”*

Despăgubirea persoanelor care au pătimit în urma unui accident de muncă este o altă problemă care a fost tratată în adresările solicitanților, din care cauză a devenit obiect de preocupare a Centrului.

În rezultatul investigărilor s-a conturat situația, când, din vina întreprinderii aflate în proces de lichidare, unii cetățeni au fost lipsiți de dreptul la compensație pentru recuperarea prejudiciului cauzat sănătății în urma unui accident de muncă, boli profesionale sau în cazul pierderii întreținătorului.

Conform art. 28 al Legii cu privire la faliment și Legii cu privire la capitalizarea plăților periodice, întreprinderile aflate în proces de lichidare sunt obligate să transfere pe contul Fondului Social suma care urmează a fi eliberată beneficiarilor pentru efectuarea plăților în continuare. Multe întreprinderi, în special cele agricole, nu au fost pasibile de a efectua aceste transferuri.

În scopul repunerii în drepturi a acestei categorii de persoane, Centrul, în baza art. 29 din Legea cu privire la avocații parlamentari, a adresat propuneri Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei și Guvernului.

Prin art. 22 al Legii bugetului asigurărilor sociale de stat pentru anul 2000, categoria respectivă de persoane a fost repusă în dreptul încălcat la asistență și protecție socială prin următoarea prevedere: ***”în cazul când întreprinderea care se lichidează nu dispune de mijloace financiare sau produse agricole, aceste plăți sunt achitate de succesorul de drept al întreprinderii în cauză sau de la bugetul de stat”***.

După cum demonstrează analiza adresărilor scrise și verbale, odată cu adoptarea Legii privind pensiile asigurării sociale de stat, a sporit numărul adresărilor care abordează problema lipirii de dreptul la pensie pentru limită de vârstă în condiții avantajoase a persoanelor care au practicat lucrări nocive și foarte grele, conform listelor aprobate prin Hotărârea Guvernului nr. 822 din 15.12.92. și abrogate prin legea respectivă.

Ca și în cazul precedent, Centrul a intervenit cu propuneri în Comisia parlamentară pentru protecția socială, sănătate și familie și la Guvern, solicitând repunerea în drepturi a persoanelor care au întrunit prevederile legislației anterioare.

Prin modificările operate în alin 1, art. 41 al Legii privind pensiile de asigurări sociale de stat, ***persoanelor care au activat în condiții nocive și foarte***

grele li s-a micșorat vârsta de pensionare : bărbaților de la 55 de ani 9 luni la 50 de ani și 9 luni, iar femeilor de la 50 de ani 9 luni la 45 de ani 9 luni.

Situația reală din societate și activitatea zilnică a Centrului au demonstrat că dreptul la trai decent pentru sine și familia sa nu se respectă integral, în mare parte din cauza scăderii nivelului de trai al populației.

Datele obținute în rezultatul cercetărilor sociologice arată că Republica Moldova se află printre țările cu cele mai mici salarii; salariul mediu lunar e numai de 250 lei. Cele mai mici venituri salariale le suportă lucrătorii din agricultură care constituie numărul preponderent de producători agricoli și principalii furnizori de produse alimentare societății. Această remunerare acoperă doar a patra parte din coșul minim de consum estimat pentru perioada anului 2000. Aceste salarii mizere au influențat negativ atât nivelul de trai, cât și viața populației. Un alt factor important care a afectat substanțial nivelul de trai al populației este întârzierile la plată ale salariilor și ale transferurilor sociale, care ajung la destinatar cu mare întârziere.

În ianuarie-noiembrie 2000 salariul mediu lunar al unui lucrător din economia republicii a fost de 388,8 lei și s-a mărit față de perioada respectivă a anului precedent cu 3,3 la sută. Niveluri maxime lunare de remunerări s-au înregistrat în structurile financiare (2262,5 lei), în sistemul energiei electrice, gazelor și apelor (715,5 lei). Sub media republicană au fost retribuiți salariații din agricultură și silvicultură (216 lei), sănătate și asistență socială (219,9 lei) și învățământ (243 lei).

Cu toate că suma restanțelor agenților economici și sociali pentru remunerarea muncii la 01.10.2000 s-a redus până la 484,8 mln. lei și s-au micșorat cu 67.3 mln. lei, datoriile instituțiilor finanțate de la buget au scăzut până la 189,4 mln. lei, iar numărul salariaților afectați de neplata la timp a salariilor s-a redus de la 57 la sută până la 49 la sută, datoriile nominalizate continuă să fie impunătoare, iar numărul celor ce nu beneficiază de aceste salarii este enorm de mare.

Suma datoriilor la plata pensiilor și indemnizațiilor pe parcursul a 10 luni ale anului 2000 a alcătuit 121,1 mil. lei. Cele mai mari datorii la plata pensiilor și indemnizațiilor revin județelor Bălți – 20,3 mil. lei, Edineț – 16,1 mil. lei și Orhei -14,4 mil lei.

Nivelul inflației față de luna decembrie 1999 a constituit 14,7 %.

Situația descrisă conduce nemijlocit și la încălcarea dreptului la o alimentație normală care presupune accesul real al fiecărei persoane la o alimentație suficientă. Produsele trebuie să fie disponibile (în asortiment și cantitate suficientă) și accesibile (la prețuri corespunzătoare puterii de cumpărare a veniturilor consumatorilor). Acest flagel rămâne pentru Republica Moldova una din cele mai importante probleme nerezolvate.

Consumul de produse alimentare s-a redus considerabil, în special s-a redus consumul produselor de proveniență animalieră. Majoritatea populației este la nivelul subalimentației. Rația alimentară constituie mai puțin de 50% din necesitățile fiziologice. Pentru procurarea zilnică a produsului de strictă necesitate majoritatea populației este în dificultate.

Populația este afectată de foame. Condițiile malnutriției conduc la creșterea morbidității și mortalității, răspândirea bolilor sociale, scăderea potențialului de vitalitate a națiunii.

În anul 2000 în republică s-au născut 36,9 mii de copii, cu 1,6 mii mai puțin decât în anul 1999. În aceeași perioadă au decedat 41,2 mii de persoane. Deși mortalitatea în ansamblu s-a menținut practic la același nivel în ambii ani, numărul nou-născuților decedați a depășit cifra anului 1999 cu 4,3 mii. Or, sporul natural al populației are un sold negativ.

De la an la an descrește și numărul căsătoriilor (23,5 mii în 1999 și 21,6 mii în 2000) pe fondalul sporirii numărului de divorțuri (8,9 mii în 1999 și 9,7 mii în 2000).

Situația a determinat sporirea considerabilă a numărului adresărilor la Centru. Cu toate că problemele respective țin mai mult de competența Guvernului, a organelor administrării publice centrale și locale, am încercat să intervenim în apărarea drepturilor persoanelor care din diverse motive nu sînt în stare să și le apere singure. Intervențiile noastre au urgentat achitarea pensiilor, a indemnizațiilor și salariilor restante, au contribuit la repartizarea ajutoarelor umanitare, la grăbirea reparațiilor caselor din contul primăriilor locale, etc.

Astfel, în petiția sa locuitoarea satului Chirileni, jud. Bălți, Z. scrie că este mamă a zece copii, dintre care șase sunt elevi. Nu are cu ce procura produse alimentare, haine pentru ai trimite la școală deoarece are un salariu de numai circa o 100 de lei. Mai mult decât atât, președintele COOP "Concurența", unde lucrează de cinci ani, nu-i plătește indemnizațiile și compensațiile nominative pentru copii. Prefectul de Bălți, dl Pavel Lupacescu, care la propunerea Centrului a organizat examinarea petiției, ne-a informat că solicitanta a primit 2393 de lei din cei 5279 care i se calculase, iar suma restantă i se va plăti ulterior.

Dna V. din Chișinău ne-a scris că nu primește alocație socială pentru copilul invalid din copilărie. După intervenirea Centrului la Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei solicitantei i-a fost stabilită alocația socială de stat pentru copilul invalid din copilărie cu severitatea I, în quantum de 65 de lei lunar (100 procente din mărimea pensiei minime pentru limita de vîrstă).

În adresările sale solicitanții scriu și despre încălcarea **dreptului persoanei la asistență medicală**, drept consfințit în art. 36 din Constituția Republicii Moldova. Or, statul garantează minimumul gratuit de asigurări medicale.

Orice sursă tematică studiată demonstrează că indicii sănătății populației continuă să fie în descreștere. Astfel, durata medie a vieții de la naștere este în

prezent de 66 ani, cea mai scăzută în Europa. Rata mortalității standartizate pentru toate vârstele este în medie cu 50% mai mare decât în țările dezvoltate ale Europei. Rata morții infantile și mortalității materne e de circa 3 ori mai înaltă față de media europeană.

Femeile gravide, mamele și copiii lor nu beneficiază de o alimentație adecvată și rațională. Sunt reduse posibilitățile acordării îngrijirilor de sănătate a unui număr impunător de copii cu handicap. Nu sunt respectate prevederile Legii ocrotirii sănătății la compartimentul acordării asistenței medicale gratuite, asigurarea medico – socială a unor categorii ale populației etc.

Numărul impunător de adresări parvenite reliefează din nou problema foarte dificilă a asistenței medicale minime gratuite pentru menținerea sănătății într-o stare normală. Introducerea sistemului de servicii medicale contra plată a redus simțitor posibilitatea persoanelor de a beneficia de aceste servicii. Nu sunt accesibile pentru majoritatea persoanelor nici mijloacele de diagnosticare. Astfel, multe din ele nu reușesc să-și realizeze dreptul stabilirii corecte și la timp a gradului de invaliditate.

Reducerea numărului de pacienți a dus și la micșorarea numărului de instituții medicale de stat. Acest fapt este confirmat și de adresarea unor colective din instituțiile medical – curative, care au fost disponibilizați în urma reducerii numărului de pacienți și declarării nerentabilității acestor instituții. Răspunsurile ministerului de resort la la interpelările Centrului se reduc la constatarea situației dificile din sistemul sănătății, optându-se pentru continuarea promovării politicii de reformare radicală a sistemului de sănătate, inclusiv și a introducerii sistemului asigurării medicale obligatorii. Alocarea a 7-8 dolari SUA pe cap de locuitor nu poate aplană situația din medicină.

În procesul reformei sistemului sănătății se admit abateri serioase de la legislație care pun în dificultate activitatea profesională a cadrelor medicale.

Astfel, în adresa avocaților parlamentari a parvenit petiția unui grup de lucrători medicali ai Spitalului de sector Criuleni referitor la încălcarea dreptului la remunerarea muncii prin neachitarea salariului curent și a restanțelor salariale pentru anul 1999 și a indemnizațiilor pentru deplasări de serviciu pe anul 1998.

În avizul avocatului parlamentar expediat administrației spitalului se menționa că faptele descrise prezintă o încălcare a prevederilor art. 43 din Constituție și a art. 23 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, al art. 6 și 7 din Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale și a altor tratate internaționale la care Moldova este parte. Administrației spitalului i s-a propus întreprinderea măsurilor pentru repunerea imediată în drepturi a lucrătorilor medicali.

În răspunsul parvenit la Centru de la directorul spitalului de sector Criuleni urma că pe parcursul lunii decembrie 2000 au fost achitate restanțele salariale pe lunile ianuarie-aprilie 1999 în suma de 162,7 mii lei. Restul restanțelor pentru

lunile mai-iunie în suma de 136,2 mii lei și indemnizațiile deplasărilor de serviciu pentru anul 1998 în suma de 21,3 mii lei urmează a fi achitate îndată după ce Direcția generală sănătate publică a județului Chișinău va transfera suma cuvenită.

Exemplul de mai sus demonstrează starea dezastruoasă în care activează lucrătorii medicali din republică, plecarea multora din ei din sistemul ocrotirii sănătății în cautarea mijloacelor de existență în alte domenii sau peste hotarele republicii.

În adresa Centrului pentru Drepturile Omului a parvenit petiția colectivului de muncă dintr-o instituție din domeniul medicinei de urgență care a indicat asupra faptului că în procesul de realizare a Programului național de dezvoltare a asistenței medicale de urgență în Republica Moldova, instituția respectivă a pierdut statutul de medicină primară care prevede atribuții speciale de activitate și salarizare. În urma adresării la Ministerul Sănătății și examinării problemei mai profund prin crearea unei comisii speciale, s-a constatat că acțiunile administrației instituției în cauză au fost neadecvate și nu se încadrau în prevederile programului dat, restabilindu-se atribuțiile ce reieșeau din statutul precedent.

Unul din drepturile de bază fără de care nu poate exista nici o persoană este **dreptul la locuință**. Conform noii politici locative naționale, fiecare cetățean are dreptul de a-și alege modul cel mai convenabil de soluționare a problemelor sale locative. Întru realizarea politicii naționale, statul va asigura gratuit cu locuințe paturile social – vulnerabile, va perfecționa și crea noi sisteme financiar – creditare și fiscale în sfera construcțiilor locative, va acorda credite de gaj și ipotecarea împrumuturilor.

Privatizarea spațiului locativ urban a dat posibilitate de a împrumutări cetățenii, locuința pentru multe familii fiind singura proprietate mai semnificativă. Cu toate acestea, sistemul imperfect de privatizare a creat multe dificultăți, mari probleme la realizarea acestui drept. Deseori membrii familiilor n-au fost incluși în documentul de proprietate asupra locuințelor, multe apartamente au fost privatizate în detrimentul drepturilor copiilor la spațiu locativ, iar multe persoane au devenit ilegal proprietari a mai multor apartamente.

Lipsa spațiului locativ a creat o situație de criză și multe familii au rămas fără spațiu locativ în urma lichidării întreprinderilor. Fiecare a treia familie de orașeni stă la evidență în rândul pentru îmbunătățirea condițiilor de trai, iar fiecare a zecea este inclusă în acest rând mai mult de 10 ani în urmă..

Paturile socialmente-vulnerabile, cum sunt copiii orfani care au fost în îngrijirea statului până la atingerea vârstei majoratului, persoanele represate și ulterior reabilite, în cazul când nu este posibilă restituirea averii, persoanele

întoarse din locurile de detenție, alte persoane vulnerabile practic nu au perspectiva de a se asigura de sine stătător cu spațiu locativ.

Astfel, locuitorul satului Dobruja G. s-a adresat la Centru în legătură cu faptul că el a devenit invalid de gradul întâi pe viață în rezultatul rănilor și contuziei primite în timpul acțiunilor militare pentru integritatea statului din 1992. Împreună cu soția bolnavă și cei doi copii minori el locuiește într-o odaie cu suprafața de 12 metri pătrați. Roagă să fie ajutat, deoarece autoritățile publice locale pe parcursul a 8 ani expirați de la conflict îi refuză instalarea în rând pentru îmbunătățirea condițiilor de trai sau repartizarea unui lot de pământ pentru construirea casei.

Centrul a înaintat un aviz Primăriei Generale a capitalei în care a argumentat că dreptul de asigurare prioritară cu spațiu locativ solicitantul îl are în conformitate cu p. 13 din hotărârea Guvernului nr. 520 din 05.08.92 Cu privire la măsurile primordiale de protecție socială a persoanelor, participante la acțiunile militare pentru apărarea integrității și independenței Republicii Moldova și acordarea ajutorului necesar cetățenilor și familiilor afectate de conflictul militar. A fost subliniat că în art. 11 din hotărârea menționată, Guvernul indică autorităților publice locale să repartizeze, la cerere, sectoare de teren și materiale necesare pentru construcția particulară. În baza art. 27 din Legea cu privire la avocații parlamentari Centrul a cerut repunerea în drepturi a solicitantului și a familiei lui. Primarul General al capitalei, dl Serafim Urechean, a semnat un răspuns Centrului, conținutul căruia se reduce la următoarele: “Petiționarului i s-a propus să prezinte la Pretura sectorului Botanica actele respective în vederea elaborării proiectului de decizie corespunzător”.

Fondul locativ existent este într-o stare tehnică și sanitară precară și continuă să se agraveze. Condițiile în acest fond locativ sunt nesatisfăcătoare, cu un nivel redus de comodități. Totodată, au loc refuzuri neîntemeiate de a oferi terenuri pentru construcția locativă particulară care nu necesită alocații din partea statului.

Astfel, locuitorii mun. Chișinău Ț. și A. de nenumărate ori s-au adresat Primăriei Generale pentru a li se permite reconstrucția clădirii vechi în care locuiau. Lor li se refuza cu toate că vecina din aceeași curte V. a reconstruit clădirea casei vechi și a mai construit o a două clădire neautorizată, unindu-le între ele cu un garaj. Numai după sesizarea Primăriei Generale de către avocatul parlamentar, directorul Centrului dl A. Potînga, solicitanților le-au fost eliberate autorizațiile corespunzătoare pentru reconstrucția necesară.

În clădirile învechite ale fondului locativ este frecventă lipsa apei calde, iar în unele - și a acelei reci, încălzirea insuficientă în sezonul rece al anului. În localitățile urbane locatarii cheltuiesc circa 50% din venit pentru acoperirea cheltuielilor de întreținere a locuințelor și achitarea serviciilor comunale. Majoritatea locatarilor au venituri mai mici decât suma calculată pentru acoperirea cheltuielilor, deci nu pot achita facturile. Sunt rare zilele în care colaboratorilor

Centrului nu le-ar fi adresată întrebarea: “Cum să existăm dacă veniturile familiei noastre sunt de trei ori mai mici decât conturile pentru chirie și serviciile comunale?”. Dar mai urmează și achitățile pentru încălzire, energie electrică, telefon atât de necesar pensionarilor, invalizilor, persoanelor solitare, cheltuielile pentru produse alimentare și îmbrăcăminte.

Astfel, la Centru a telefonat cetățeanca R. din cartierul Botanica întrebând: “Cum să trăiesc, dacă am o pensie de 90 lei iar numai pentru căldura consumată în luna decembrie mi-a venit un cont de 270 lei?”.

Petiții pline de disperare parvin mai din toate localitățile republicii.

Studenta C., bunăoară, se jeluie că nu-și poape vizita părinții mai mult de o dată pe an, deoarece mai are doi frați studenți care există numai din bursă iar părinții invalizi nu au cu ce îi ajuta.

Din lipsa mecanismului de deconectare individuală a apartamentelor în care locuiesc familiile care nu pot achita facturile de plată, sunt deconectate toate apartamentele de la rețeaua termică, apă caldă, gaze naturale.

Persoanele în etate se confruntă cu probleme similare la întreținerea locuințelor și asigurarea nivelului minim de confort. Există și alte grupuri defavorizate, ca invalizii sau familiile tinere.

De exemplu, în mun. Chișinău nu mai puțin de 12 % de apartamente sunt locuite de 2 sau mai multe familii, numărul mediu de persoane la o cameră este de 1,6.

Din adresările parvenite la Centru reiese și problema evacuării din apartamentele ocupate ilegal, punerii la dispoziție a altui spațiu locativ conform deciziilor judiciare. Anume din lipsa altui spațiu locativ de rezervă, persoanele așteaptă timp îndelungat executarea deciziilor judiciare și instalarea în apartamente. Numai la Primăria mun. Chișinău stau în rând aproximativ 3000 de persoane care așteaptă îndeplinirea reală a hotărârilor judecătorești. Unele cazuri s-au transformat în drame familiale, cum ar fi familia Ș., care a rămas fără casă proprie în rezultatul demolării ei în legătură cu necesitățile de reconstrucție planică a urbei. Cu toate că există hotărâri judecătorești care obligă Primăria Chișinăului să le ofere spațiu locativ, această familie de 8 ani nu are unde locui.

În aceeași situație se află și familia C, care, având în componența sa participanți la războiul din Afganistan și la conflictul militar din Transnistria, mulți ani a așteptat îmbunătățirea condițiilor de trai, iar când au încercat să intre în apartamentul primit, el s-a dovedit a fi ocupat ilegal. Deși judecata i-a dat câștig de cauză, această familie nu poate intra în apartamentul ce îi aparține legal.

Dreptul la instruire

Dreptul la instruire în Republica Moldova este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instruire și de perfecționare (art. 35 din Constituție).

Învățământul general este gratuit, iar cel superior este contra plată, păstrându-se și un număr mic de locuri finanțate din buget. Este clar că în condițiile când majoritatea populației nu-și poate asigura minimumul de existență, locurile gratuite în sistemul superior sunt insuficiente. Aceasta este în detrimentul multor copii care ar dori să obțină studii superioare dar situația financiară precară din familie nu le poate asigura această posibilitate, având chiar cele mai bune rezultate în învățământul general și aptitudini. Sunt în defavoare mai ales copiii din localitățile rurale care din cauza salariilor mizerabile ale părinților nu au acces la învățământul superior.

Aceasta este una din cele mai grave piedici în realizarea dreptului la instruire, declarat de Constituția Republicii Moldova și actele internaționale la care Moldova este parte.

În republică activează 37 de instituții private și 15 instituții de stat de învățământ superior. 2/3 din cei 80 de mii de studenți învață în instituțiile de învățământ superior de stat. Din ei 2/3 își fac studiile în limba română și 1/3 în limba rusă.

În multe instituții de învățământ superior programul de studii este slab realizat. Sporește numărul de specialiști cu studii superioare care nu pot fi angajați în câmpul muncii din lipsa locurilor vacante pe piața de muncă a Moldovei. De asemenea, sporește numărul specialiștilor necalificați.

Totodată, s-a creat o situație paradocsală: din instituțiile de învățământ din republică numai pe parcursul anului 2000 s-au disponibilizat circa 6 mii de cadre didactice din cauza neplăților salariilor. Cu toate că salariul mediu în învățământ este foarte mic (236 lei), nici acesta nu se plătește la vreme, în unele județe fiind așteptat câte 12-17 luni.

Deși deficitul de cadre pedagogice în prezent constituie 2,5 mii de specialiști, tinerii nu doresc să se angajeze în învățământ din cauza remunerării mizerabile. Mii de tineri specialiști au invadat piața muncii, refuzând să practice profesia obținută.

Învățământul general și preșcolar, fiind limitat în asigurarea cu mijloace financiare din partea statului, a ajuns într-o stare deplorabilă. În multe localități rurale se închid școli, grădinițe, astfel reducându-se accesul la învățământul preșcolar și general. Baza tehnico-materială practic este sub orice nivel, nu

corespunde cerințelor vremii. Din cauza salariilor mici ale pedagogilor și reținerea plăților, pedagogii abandonează serviciul plecând peste hotarele țării în căutarea unui câștig decent.

Instituțiile de învățământ se află într-o stare tehnică și sanitară deplorabilă. Lipsește căldura în perioada rece a anului, nu se efectuează reparații capitale, în unele școli lipsește personalul medical, prezența căruia este obligatorie în instituțiile de învățământ. Problemele nominalizate sunt abordate de pedagogi în petițiile adresate Centrului și în cadrul audiențelor. Recomandările avocaților parlamentari făcute administrațiilor publice centrale și locale în mare parte rămân nerealizate.

Dreptul la muncă

Principala sursă de existență în oricare societate este munca. Exercițarea acestui drept în Republica Moldova este încălcat flagrant prin lipsa pieții de muncă, salariile mici și neachitarea lor la timp.

La 01.10.2000 rata șomajului a constituit 107,4 %, iar numărul de persoane aflate în șomaj era de 33881 persoane. Populația ocupată în câmpul muncii constituia 1568 mii de persoane, reprezentând 43 la sută din populația totală de 3636,5 mii de persoane.

Pe parcursul anului 2000 la Centru s-au adresat peste 1000 de persoane în legătură cu încălcarea dreptului lor la muncă, drept prevăzut atât de art. 43 din Constituție, cât și de art. 6 din Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale care stabilește obligațiile statelor semnatare și aderante.

Punctul 1 din art. 43 din Constituție prevede că orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la protecția împotriva șomajului.

Investigând petițiile și stabilind încălcările comise, au fost înaintate acte de reacționare a avocaților parlamentari pentru restabilirea dreptului în acest domeniu.

Astfel, la Centru a parvenit petiția colectivă a unui grup de colaboratori ai spitalului municipal de urgență referitor la încălcarea drepturilor lor la muncă, manifestată prin neachitarea salariului în mărimea prevăzută de legislația în vigoare.

În rezultatul investigării petiției faptele expuse s-au adeverit și directorului spitalului i-a fost expediat un aviz.

În urma măsurilor luate personalului medical i s-a recalculat salariul și a fost plătit pe toată perioada restantă.

Un alt exemplu.

La Centru s-a adresat un grup de colaboratori ai Asociației “Termacomenergo” cu privire la faptul că în procesul disponibilizării salariaților în legătură cu lichidarea întreprinderii, lor nu li se achită salariile și alte plăți.

Pentru repunerea în drepturi a solicitanților, administrației i s-a înaintat un aviz cu propunerea de a întreprinde măsuri imediate de soluționare a problemelor.

În răspunsul său, directorul general al Asociației a informat Centrul că angajații aparatului central al întreprinderii și lucrătorii bazei Chișinău au fost remunerați, achitându-li-se toate plățile cuvenite.

La puțin timp după aceasta directorul general al Asociației și viceministrul mediului și amenajării teritoriului au fost destituiți din funcție ca urmare a încălcărilor comise în procesul de lichidare a SA “Termocomenergo”.

Centrul a examinat litigiul dlui S. care avea un litigiu cu Școala internațională a bussinesului care nu-și onora angajamentul de plată a concediilor pentru perioada lucrată de solicitant la instituție. Pentru argumentarea cerințelor sale S. a prezentat concluzia Comisiei parlamentare pentru protecție socială, sănătate și familie privind dreptul la concediul anual, iar la eliberarea din serviciu – și compensarea materială în contul concediului. Concluzia Comisiei este bazată pe prevederile legislației naționale și a celei internaționale, ca supremă în cazul neconcordanței cu cea națională. Deoarece Procuratura Generală îi ignora adresările, Centrul a intervenit cu recomandri să soluționeze problema în conformitate cu legislația în vigoare.

Procuratura Generală a atacat cu recurs în anulare în Curtea Supremă de Justiție hotărârile judecătorești în cauza civilă a lui S. către Școala internațională de bussines.

Prin exercitarea atribuțiilor avocatului parlamentar ca mediator, conform art. 23 din Legea cu privire la avocații parlamentari, au fost repuși în drepturi colaboratorii instituției bugetare din subordinea Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei care au invocat în adresare neachitarea sporurilor la salariu, a indemnizațiilor la concediere, reținerea achitării salariilor pentru o perioadă îndelungată de timp.

Acțiunile ilegale ale administrației și gestionarea incompetentă a finanțelor alocate sunt des subiectele petițiilor adresate de angajații, atât ai instituțiilor bugetare, cât și a celor cu statut privat privind salarizarea neechitabilă, achitarea privilegiată a salariilor unor colaboratori, reținerea achitării plăților restante din motive necunoscute.

În procesul investigării cazurilor expuse în petiții s-au constatat încălcări ale drepturilor petiționarilor și în baza art. 27 din Legea cu privire la avocații parlamentari au fost întocmite avize care conțineau propuneri de luare de măsuri pentru repunerea imediată în drepturi a celor lezați.

Din cauza lipsei locurilor de muncă în țară sporește migrația ilegală a forței de muncă. Cifrele oficiale privind numărul persoanelor deplasate peste hotare în căutarea unui câștig oscilează între 600 și 800 mii. Ele însă nu sînt verificate și pot fi cu mult mai mari, deoarece în majoritatea cazurilor plecările sînt ilegale.

Guvernul Republicii Moldova depune eforturi pentru încheierea acordurilor bilaterale cu statele dezvoltate economic pentru acces la piața muncii din aceste țări. În felul acesta, persoanele angajate peste hotarele republicii ar beneficia acolo de protecție socială, medicală și de altă natură, ar apărea condiții reale de reducere a migrației ilegale a forței de muncă.

La momentul actual doar 11 persoane juridice și fizice dispun de licență privind angajarea provizorie a cetățenilor noștri în câmpul muncii peste hotarele republicii.

În cadrul Ministerului Afacerilor Interne a fost creat serviciul de combatere a traficului ilicit de persoane și crime ale cetățenilor străini. Biroul Central Interpol–Chișinău verifică legalitatea activităților întreprinzătorilor străini în vederea plasării în câmpul muncii a lucrătorilor migranți.

Unul din fenomene ce rezultă din situația descrisă este și traficul cu ființe umane care a luat amploare în ultimii ani, odată cu căderea fostului lagăr socialist, în special a fostei Uniuni Sovietice. Traficului sunt supuși copiii, femeii, bărbați.

Traficul este unul din cele mai dureroase și periculoase aspecte ale exodului forței de muncă.

Republica Moldova, alături de alte republici din spațiul ex-sovietic, rămâne să fie una din țările de origine a traficului, servind drept sursă de persoane traficate pentru țările Europei Occidentale.

Șomajul și sărăcia afectează în mod special femeile. În cadrul programelor de stabilizare și restructurare a economiei, multe femei sunt excluse din rândurile salariaților. Ele înfruntă greutăți și obstacole și la integrarea în noua piață a muncii, unde este evidentă tendința de a prefera bărbații.

La 01.10. 2000 din numărul total de șomeri înregistrați (33881 persoane), femeile alcătuiesc 19746, ceea ce constituie 58,2 procente (Date prezentate de Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei).

Conform datelor OSCE, numai în 1997 circa 175 mii de femei și tinere au fost implicate în traficul cu ființe umane.

Traficanții momesc femeile noastre cu salarii mari; le obțin vize, le transportă peste hotare și, depozitându-le apoi de documente, le vând în robie deținătorilor de bordeluri și cazinouri clandestine. Conform datelor Poliției de Moravuri, în ultimii ani sute de mame s-au adresat în legătură cu dispariția fetelor plecate la munci peste hotare.

Conform sondajelor efectuate de instituții competente, în liceele și școlile din republică, 70 procente din respondenți consideră prostituția drept o muncă profitabilă și demnă de respect. După părerea noastră și a multor persoane interesate în problema dată, este cel mai grav fenomen care aduce prejudiciu sănătății morale publice, punându-se în pericol viitorul națiunii.

Traficul cu ființe umane este recunoscut ca un fenomen negativ și de către organismele internaționale. Consiliul Europei și OSCE au propus un șir de

recomandări incluse în Programul de acțiune regional pentru combaterea traficului cu ființe umane în sud-vestul Europei, adoptat în cadrul seminarului internațional de la Atena la 29 iunie – 1 iulie 2000. Programul include cooperarea între instituțiile guvernamentale și cele neguvernamentale la nivel național și internațional.

Punctele de control – trecere a frontierei de stat se dotează cu sistemul automatizat de control “Control -D” care va spori calitatea supravegherii trecerii peste hotarele țării și va contribui la combaterea traficului cu ființe umane.

Dar problema dată rămâne să fie foarte actuală. De aceea este nevoie de consolidarea forțelor societății civile pentru a informa populația despre consecințele traficului respectiv și a migrației ilicite.

Centrul pentru Drepturile Omului a creat un Consiliu de conlucrare cu ONG-urile care are ca scop generalizarea problemelor, elaborarea opiniilor și promovarea lor în fața instituțiilor statale, cât și informarea permanentă a societății despre pericolul traficului cu ființe umane.

Scopul oricărei politici sociale ar trebui să fie orientat spre stabilirea unei piețe funcționale de muncă, care i-ar permite fiecărei persoane apte de muncă să-și realizeze prin propriile eforturi capacitatea de asigurare a unui trai decent, cât și spre acordarea asistenței sociale corespunzătoare grupurilor social-vulnerabile potrivit principiilor nominative.

Dreptul la proprietate

Este un drept dintre cele mai controversate și complexe drepturi ale omului. El este controversat, deoarece unii îl consideră ca fiind cel mai important în concepția drepturilor omului, iar de alții - ca pe un instrument de abuz. Este complex, deoarece nici unul din drepturile omului nu este supus atât de mult nenumăratelor calificări și limitări.

Protecția proprietății este stipulată în articolul 17 al Declarației Universale a Drepturilor Omului: **"Orice persoană are dreptul la proprietate, atât singură cât și în asociere cu alții. Nimeni nu va fi lipsit în mod arbitrar de proprietatea sa."**

Discuțiile ideologice între Est și Vest în anii 50-60 explică de ce standardul privind proprietatea a fost incorporat în 2 din cele mai importante instrumente ale Organizației Națiunilor Unite - Pactul Internațional cu privire la Drepturile Politice și Civile și Pactul Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale.

Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale a introdus dreptul la proprietate în Protocolul nr. 1 (1952): "Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale", articolul 1. Statul poate priva individul de proprietate "decît pentru o cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege " și poate limita acest drept "conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor." De fapt, este vorba de proporționalitatea între interesele comunității pe de o parte și drepturile fundamentale ale individului pe de altă parte.

Legislația națională și în primul rînd Constituția Republicii Moldova (art. 46) stipulează că dreptul la proprietate privată, precum și creanțele asupra statului sunt garantate.

În țările dezvoltate protecția proprietății este considerată un element important în economia de piață și este o condiție necesară a securității individului. În economiile dezvoltate proprietatea și anume problemele funciare sunt o sursă frecventă de controverse. În general, în problema aceasta lipsește protecția proprietarului împotriva abuzurilor cauzate de lipsa înregistrării și recursului judiciar în cazul încălcării dreptului la proprietate.

În același timp, în țările care se afla în curs de dezvoltare unde sectorul industrial și prestările de servicii nu sunt bine dezvoltate, sunt câteva alternative de a asigura resurse materiale pentru a întruni necesitățile esențiale ale traiului decent și protecției sociale. Astfel stînd lucrurile, nu e de mirare că problema funciară este una din cele mai dificile în majoritatea țărilor în dezvoltare cum este și Republica Moldova.

Ca exemplu a celor mai frecvente încălcări sunt: dificultățile excesive de natură administrativă privind înregistrarea pământului; realocarea gospodăriilor cu scopul implementării proiectelor fără o compensație adecvată. Faptul că protecția proprietății contribuie la securitatea economică și poate stimula semnificativ creșterea în acest context rămâne indiscutabil.

Contrar dispozițiilor art.46 din Constituție care prevede dreptul fiecărui cetățean la proprietatea privată și protecția acesteia, statul, la moment, nu este în stare să asigure restituirea mijloacelor bănești depuse de sute de mii de cetățeni. Din această cauză suferă în primul rând persoanele de vîrsta a treia, care , avînd pensii mizerabile, fiind lipsiți de posibilitatea ridicării sumelor depuse, îndură foame, nu pot să-și procure medicamente, să plătească facturile etc.

Pîna la absurd a fost simplificată Legea privind reabilitarea victimilor represiunilor politice, care inițial garantau reintegrarea persoanelor reabilite atît în drepturile politice, sociale și civile, cît și în cele patrimoniale. Astfel, dacă în baza legislației vechi fiecare familie avea dreptul la recompensă pentru casă și averea confiscată sau naționalizată în mărime de 7 mii ruble, apoi după 1992 această recompensă constituie numai 300 de lei, a treia parte din coșul minim de consum lunar pentru o persoană. În pofida deciziei Curții Constituționale, care, satisf c nd sesizarea avocatului parlamentar, a recunoscut neconstituțională modificările în detrimentul victimilor depresiunilor, Guvernul nu a luat măsurile de rigoare pentru alocarea mijloacelor de plată a recompenselor echitabile.

Nedreptățile de acest fel persistă și în legislația funciară. Petiționarii ridică tot mai insistent problema dreptului la moștenire a p m ntului proprietarilor represați și reabilitați ulterior, invoc nd contradicțiile dintre dispozițiile Constituției, prevederile drepturilor civile despre moștenire și reglementările actelor juridice internaționale la care Republica Moldova este parte.

Starea protejării drepturilor omului în regiunea de est a Republicii Moldova

După cum este bine cunoscut faptul, structurile autoproclamatei republici moldovenești transnistrene au fost create prin măsuri anticonstituționale, nedemocratice și violente, a căror aplicare a provocat pierderi de vieți omenești, prin încălcarea masivă a drepturilor fundamentale ale omului. În acest teritoriu timp de mai bine de 8 ani de zile se ignorează Constituția și legislația Republicii Moldova. Sub formă de ideologie de stat, cu mijloace specifice unui regim totalitar, aici se promovează ideea formării unui stat independent.

Locuitorii acestui teritoriu sunt siliți prin constrângere să accepte cetățenia autoproclamatei republici. Acei locuitori care au acceptat cetățenia Republicii Moldova sunt lipsiți de dreptul de a participa la alegeri legale, fapt prin care se încalcă dreptul de vot și dreptul de a fi ales prevăzute de art. 41 din Constituție. Nici unui partid politic de opoziție structurilor autoproclamate nu i se permite să activeze pe malul stâng al Nistrului, încălcându-se dreptul la libertatea partidelor și a altor organizații social-politice prevăzute de art. 41 din Constituție. Acestea sunt încălcări flagrante **ale drepturilor politice**.

Majoritatea din puținele persoane care sau adresat la Centru din partea stângă a râului Nistru au abordat probleme legate de nivelul scăzut de viață pe care îl au, salariile mici, dorința de a emigra în altă țară pentru trai permanent, dar și în legătură cu dezacordul cu hotărârile judecătorești a instanțelor din teritoriu. Colaboratorii Centrului, consultând persoanele interesate au avut posibilitatea real-obiectivă de a le explica că activitatea autorităților transnistrene este contrară prevederilor Constituției. Dar este imposibil de întreprins careva măsuri reale. Unica explicație utilă se reducea la faptul că hotărârile judecătorești neconstituționale pot fi apelate la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului.

Astfel, la Centru s-a adresat locuitorul or. Rîbnița F. în legătură cu faptul, că el a fost oprit de colaboratorii miliției rutiere din zonă care au întocmit un proces verbal și prin hotărârea judecătii l-au privat de permisul de conducere a automobilului. Deoarece el a rămas fără surse de existență neputând lucra, solicitantul a atacat hotărârea instanței de judecată, dar apelul i-a fost respins. El a fost nevoit să se adreseze la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului. Însă, până la examinarea cauzei în Curte el a ajuns cu familia în stare disperată. Neavând de lucru, a fost nevoit să-și vândă automobilul cu care întreținea familia. Banii nu i-au ajuns pe mult timp și acum familia sa este în pericolul evacuării din apartament din cauza neplății serviciilor comunale și a chiriei.

Și mai tragică este situația familiei H. din or. Slobozia. După conflictul militar din 1992 membrii acestei familii au început să fie persecutați de autoritățile locale și reprezentanții formațiunilor militare, în felul acesta forțându-i să părăsească localitatea. Le-a fost furat automobilul cu care își asigurau cât de cât existența. Deoarece miliția nu luase măsuri de reținere a răpitorilor, stăpînul singur a dat de urmele lor. Aceștia, cu susținerea tacită a miliției, l-au capturat și

l-au bătut crunt, apoi, transportându-l în portbagaj pe malul Nistrului, l-au preîntîmpinat că dacă nu părăsește Transnistria va fi omorît el și toți membrii familiei sale.

Autoritățile Republicii Moldova nu controlează și n-ai nici o influență asupra Transnistriei. Iată de ce, la momentul ratificării Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, Parlamentul Republicii Moldova a făcut o remarcă prin care a specificat că nu se va putea asigura respectarea dispozițiilor Convenției “ **pentru omisiunile și actele comise de către organele autoproclamatei republici nistrene pe teritoriul controlat de aceste organe pînă la soluționarea definitivă a conflictului în regiune**”.

De fapt, această remarcă este valabilă și pentru alte tratate și convenții internaționale la care Republica Moldova este parte.

Din considerentele de mai sus, nici Centrul pentru Drepturile Omului nu are acces în partea stîngă a Nistrului. Totodată, nici cetățenii de acolo nu se încumetă să se adreseze avocaților parlamentari. Însă, dacă în anii precedenți la Centru nu parvenise nici o petiție din Transnistria, în 2000 “gheața sa rupt”. În mare parte, grație faptului că adresările la instituția noastră sînt confidențiale.

Încălcarea în masă a drepturilor și libertăților omului în partea stîngă a Nistrului trezește tot mai mult îngrijorarea organismelor internaționale. Nu întîmplător una din primele vizite în calitate sa de Comisar al Drepturilor Omului al Consiliului Europei dl Gil-Robles a efectuat-o la Tiraspol, avînd în prealabil o întrevvedere cu directorul Centrului, avocatul parlamentar Alexei Potînga.

Documentele acumulate, informațiile parvenite pe viu din această regiune demonstrează continuarea procesului de instaurare a unui regim totalitar, violarea în masă a drepturilor și libertăților omului, în special dreptul la viață și la integritate fizică, dreptul la apărare, dreptul la vot și dreptul de a fi ales, libertatea opiniei și a exprimării, dreptul la justiție, libertatea conștiinței, dreptul la libera circulație, libertatea întrunirilor, dreptul la muncă și la protecția muncii, dreptul la proprietatea privată, dreptul la învățătură, dreptul de satisfacere a serviciului militar, un șir de alte drepturi și libertăți.

Este îmbucurător faptul că în partea stîngă a Nistrului apar tot mai multe organizații neguvernamentale preocupate de promovarea și protecția drepturilor și libertăților omului în această regiune. În anul 2000 Centrul a reușit să organizeze trei întrevederi cu reprezentanții organizațiilor respective și ele, în măsura posibilităților, vor continua.

Accesul liber la justiție

Astăzi, când formarea statului de drept în Republica Moldova este împedicată de starea economică și politică complicată care reiese din: privatizarea haotică, pierderea controlului asupra dirijării economiei, inflația crescândă, creșterea prețurilor, scăderea cursului leului, clasificarea societății după nivelul asigurării materiale, interpătrunderea proprietății cu puterea de stat și structurile mafioate, când are loc încălcarea în masă a legii, toate aceste duc la sporirea rolului puterii judiciare. Destinația ei este protejarea drepturilor și obligațiilor, libertăților și intereselor legitime ale participanților tuturor tipurilor de relații de drept.

Astfel, accesul liber la justiție fiind unul din drepturile constituționale a omului și cetățeanului, este și garantul tuturor celorlalte drepturi și libertăți ale omului. În aceasta constă specificul și valoarea lui esențială, de aceea art.20 din Constituție prevede că drepturile și libertățile cetățenilor se asigură prin accesul liber la justiție.

Pe parcursul anului 2000 la Centru s-au adresat cu probleme ce țin de accesul liber la justiție 368 de persoane cu 270 petiții și au fost audiate 668 de persoane din care 98 în teritoriu, ceea ce conform geografiei adresărilor se plasează pe primul loc după clasificarea tematicii.

Principalele probleme ridicate de solicitanți sînt:

Însăși dreptul **accesului la justiție**, manifestat prin:

- *necunoașterea modului de adresare în instanțele judecătorești, a procedurii și a mijloacelor de protejare a drepturilor lor, atît pe plan național, cît și a mecanismelor internaționale de protejare a drepturilor omului;*
- *neîncrederea petiționarilor în soluționarea problemelor lor pe cale judiciar;*
- *lipsa mijloacelor bănești în cazul litigiilor patrimoniale și imposibilitatea suportării cheltuelilor de judecată;*
- *tergiversarea examinării cauzelor penale și civile;*
- *neexecutarea hotărîrilor judecătorești în cauze civile.*

În domeniul necunoașterii mecanismelor naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului, în afară de răspunsurile avocaților parlamentari prin care s-au explicat toate momentele ce-i interesau pe petiționari (începînd cu explicarea drepturilor procesuale și finisînd cu condițiile adresării la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului), colaboratorii Centrului au eșit în teritoiu, făcînd audiență în toate județele republicii, precum și în instituțiile penitenciare, cu excepția teritoriului de est al republicii.

La acest capitol trebuie de menționat de asemenea faptul că în afară de explicațiile date petiționarilor în scris și în audiență, dreptul accesului liber la justiție a fost abordat de juriștii Centrului în cadrul seminarelor organizate cu funcționarii administrației publice, colaboratorii organelor de drept, ai instituțiilor penitenciare etc.

Drepturile omului sînt respectate în măsura în care ele sînt cunoscute. De aceea conștientizarea cît mai completă și corectă a drepturilor și îndatoririlor omului reprezintă una din direcțiile de bază ale activității CpDOM.

Din cauza imposibilității suportării cheltuelilor de judecată și datorită prevederilor Legii "taxei de stat" (art.4), conform căruia avocații parlamentari sînt scutiți de plata taxei de stat în instanțele judecătorești, a fost posibilă susținerea a 6 petiționari prin intermediul Centrului cu cereri de chemare în judecată pentru protejarea drepturilor și libertăților lor constituționale.

Încălcarea drepturilor de procedură atît în cauze civile cît și penale.

Reișind din petițiile investigate, cele mai frecvente încălcări procedurale țin de ***neaprecierea justă a probelor*** de către instanța judecătorească.

Un caz examinat de avocații parlamentari elucidează elocvent acest fapt. Organizația invalizilor s-a adresat cu cerere de chemare în judecată în interesele a 2 invalizi cărora le-a fost încălcat dreptul la spațiu locativ prin evacuarea în mod forțat. Instanța de judecată, fără a aprecia probele și depozițiile (argumentele) organizației invalizilor, a evacuat pîrîții fără acordarea altui spațiu locativ. Examinînd argumentele reprezentantului organizației invalizilor și petiția parvenită ulterior, avocații parlamentari au considerat că instanța judecătorească nu a apreciat just probele și a făcut o interpelare în Tribunal de care s-a ținut cont pe deplin, invalizii fiind repuși în drepturile lor.

În cauze penale s-a constatat încălcarea ***dreptului la apărare*** al inculpaților. În cazul în care aceștia nu au surse financiare pentru a achita serviciile avocatului în bază de contract, lor li se asigură apărători din oficiu. Însă de obicei în această calitate participă tineri specialiști sau avocați care, deși au o bogată experiență, nefiind remunerați la timp și după merit, nu-și îndeplinesc obligațiile de serviciu la modul cuvenit, astfel lipsindu-i pe inculpați de celelalte drepturi procedurale pe care de obicei ei nu le cunosc.

Altă problemă ce rezultă din investigațiile avocaților parlamentari este ***tergiversarea examinării cauzelor în instanța de judecată***, în special a celor penale. Din informația prezentată de către Ministerul Justiției, în instanțele judecătorești ale republicii se examinează dosare penale mai mult de 12 luni în cazurile aplicării măsurilor preventive în formă de arest. Or, "**termenul rezonabil**" stabilit de lege durează ani de zile.

Ministerului Justiției i-a fost expediat un aviz, cerîndu-se luarea de măsuri întru redresarea situației.

Multe petiții țin de problema *dezacordului cu hotărârile sau sentințele instanțelor judecătorești*. Însă ele nu fac obiectul activității avocaților parlamentari, deoarece în cazul când hotărârea sau sentința a intrat în vigoare, conform legislației procedurale, a le ataca cu recurs în anulare la Curtea Supremă de Justiție poate numai Procurorul general și adjuncții lui. Adică, indiferent de faptul că s-au constatat corect circumstanțele dosarului penal de către organul de anchetă sau instanța judecătorească, sau s-a aplicat o pedeapsă prea aspră, numai Procurorul general poate interveni cu recurs în modificarea sentinței. Reieșind din aceste considerente, solicitanților li se explică prevederile legii sau cu acordul lor petițiile se remit după competență. Conform informației prezentată de către Procuratura Generală, din 791 petiții privind ilegalitatea hotărârilor judecătorești pronunțate în cauze penale au fost admise 193 petiții și din 1819 petiții privind ilegalitatea hotărârilor judecătorești în cauze civile au fost admise 379 petiții.

Și cea mai dureroasă problemă cu care se confruntă cetățenii este *tergiversarea executrii hotărârilor judiciare*.

În cazuri aparte, datorită intervenției avocaților parlamentari cu avize către Ministerul Justiției, problemele se soluționează. Însă când există hotărâri definitive, pe care reclamantii le obțin în câteva luni de așteptare pe scările judecătoriei, iar ele nu se execută, apare o anumită îndoială privind eficacitatea normelor de executare a hotărârilor judecătorești. Faptul știrbește din imaginea generală a statului de drept și, în particular, din garantul constituțional de acces al cetățeanului la justiție.

Dreptul fiecărui om la apărare este garantat de art.26 din Constituție, art.6 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, alte instrumente internaționale la care Republica Moldova este parte. Spre geret, aceste garanții nu se respectă în deplină măsură. Deși legea prevede dreptul fiecărei persoane reținute de a avea întrevederi între patru ochi cu apărătorul său după primul interogatoriu, fără limitarea numărului acestora și a duratei, deseori stipulările respective se încalcă. Mai mult, în petițiile lor adresate Centrului cetățenii reținuți se plîng că li se refuză dreptul de a contacta telefonic rudele pentru a le informa unde se află.

Lipsite de apărare sînt în mare parte și pătimitii în rezultatul infracțiunilor. Formal ei au un șir de garanții, dare ele nu se respectă. Totodată, legea nu prevede expres dreptul pătimitului la avocat, la protejare împotriva amenințărilor inculpatului. Urmează a fi perfectată legea în partea ce prevede aducerea cu forța în instanță a pătimitului.

Avocații parlamentari continuă să studieze aceste și alte probleme pentru a interveni după necesitate cu propuneri legislative concrete de soluționare a lor.

Demnitatea și securitatea personală

În condițiile actuale apărarea drepturilor omului tot mai pronunțat devine una din dominantele progresului societății, baza căruia constituie interesele umane generale. Progresul este imposibil fără asigurarea cuvenită a drepturilor și libertăților omului, inclusiv *a dreptului la demnitate și securitate personală*.

Cele mai frecvente petiții de acest gen parvenite la Centrul pentru Drepturile Omului țin de problema apărării *integrității personale, libertatea personală și siguranța persoanei*.

În problema demnității personale, în special privind *condițiile de deținere în instituțiile penitenciare*, au parvenit 63 petiții de la 63 petiționari. De asemenea, din audiența persoanelor la oficiu, precum și în teritoriu, cu probleme ce țin de demnitatea personală s-au adresat 120 de persoane, dintre care 82 de persoane în teritoriu, majoritatea solicitanților fiind persoanele aflate sub anchetă și condamnați la privațiune de libertate.

În problema securității personale, în special *excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu* din partea colaboratorilor poliției și ai instituțiilor penitenciare, *torturarea* (maltratarea) persoanelor aflate sub anchetă și a condamnaților, *perchiziționarea, reținerea sau arestarea ilegală* s-au adresat 87 de persoane și au fost audiate 222, dintre care 159 audiate în teritoriu.

În prim plan apare excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu din partea colaboratorilor poliției și ai penitenciarelor în formă de utilizare abuzivă a *violenței fizice sau tortură*.

Conform Convenției împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante la care Republica Moldova este parte, toate actele de tortură sau comportament inuman trebuie calificate în legislația internă ca infracțiune. Convenția de asemenea prevede ca măsura de pedeapsă prevăzută pentru tortură să reflecte caracterul de "infracțiune gravă".

Articolul 101¹ din Codul penal prevede direct infracțiunea de tortură, care corespunde normelor internaționale.

Însă fiind o infracțiune după noțiune relativ nouă, organele de drept nu au în practică asemenea dosare penale intentate, iar acțiunile infractorice cu semnele calificative ale torturii le califică drept exces de putere sau abuz de serviciu.

Faptul excesului de putere din partea colaboratorilor poliției în unele cazuri s-a adevărit. La sesizarea avocaților parlamentari, organele procuraturii au intentat dosare penale în baza art.185 CP R.M. Conform datelor Procuraturii Generale, în anul 2000 în total în baza articolului nominalizat au fost intntate 79 dosare penale împotriva colaboratorilor poliției.

Din petițiile parvenite la Centru din partea condamnaților, în circa 15 % din petiții persoanele private de libertate susțin că în privința lor au fost aplicate măsuri de constrângere fizică și psihică. Însă, cu toate explicațiile condamnaților și martorilor la aceste maltratări, nu în fiecare caz în privința persoanelor vinovate s-au aplicat măsuri disciplinare sau intentate dosare penale.

În cadrul instituțiilor penitenciare, pe parcursul anilor 1998-2000 a avut loc un singur caz oficial înregistrat de comportament inuman, degradant față de condamnați din partea colaboratorilor sistemului penitenciar. La 24 noiembrie 1999, colaboratorul Instituției OȘC 29/9, Pruncu, sublocotenentul de justiție C., prin exces de putere, l-a maltratat pe condamnatul S., provocându-i leziuni corporale. În urma cercetării de serviciu s-a constatat că au fost încălcate flagrant cerințele art.99 din Codul de executare a sancțiunilor de drept penal, pentru care fapt, prin ordinul nr.4 din 10 ianuarie 2000 a Ministerului Justiției, sublocotenentul a fost concediat din cadrul sistemului penitenciar.

Trebue menționat faptul că CpDOM desfășoară un lucru sistematic pentru excluderea cazurilor de comportament inuman față de condamnați. Practic, cu întreg efectivul sistemului penitenciar Centrul a organizat seminare în cadrul cărora a fost abordată și tematica comportării cu condamnații la privațiune de libertate. Această activitate va continua.

În problema *reținerii sau arestării ilegale* la Centru sau adresat mai multe persoane. Două exemple din practica CpDOM elucidează celelalte cazuri analogice.

Avocatul Dlujanschi a intervenit către avocații parlamentari în interesele unei persoane care susținea că a fost reținută de către Inspectoratul poliției mun. Chișinău fără sancțiunea respectivă. În urma investigațiilor s-a constatat că exista mandat de arest eliberat de instanța de judecată, însă persoana era reținută mai mult de 3 zile după expirarea mandatului. La intervenirea avocatului parlamentar către șeful adjunct al Inspectoratului poliției, dl. Maiduc, cetățeanul deținut ilegal a fost eliberat de sub strajă, iar responsabilului de acest caz i s-a aplicat o mustrare aspră.

Dna S. s-a adresat Centrului privind interzicerea întrevederii ei cu feciorul arestat. Folosindu-ne de art.24 p.(f) din Legea cu privire la avocații parlamentari, a fost vizitat inculpatul respectiv în izolator, s-a luat explicații de la anchetatorul penal și s-a ajuns la concluzia că refuzul neadmiterii întrevederilor este neîntemeiat. În urma concilierii cu șeful Instituției OȘC 29/3, a fost posibilă întrevederea mamei cu feciorul.

Unele fapte expuse de petiționari privind *neasigurarea condițiilor de deținere*, în special în izolatoarele de anchetă și închisori, parțial s-au adeverit.

Persistă în deosebi încălcarea drepturilor condamnaților, constatate și în anul 1999:

- *asigurarea materială și condițiile de trai nesatisfăcătoare;*
- *necorespunderea alimentării condamnaților cu normativele stabilite;*
- *lipsa preparatelor medicale necesare pentru tratarea contingentului special.*

Din informația prezentată de către Departamentul instituțiilor penitenciare s-a constatat că, fiind o instituție bugetară, sistemul penitenciar are nevoie, după calculul minimal, de 47 mln. lei pe an. În realitate, în anul 2000 a fost aprobat devizul de cheltuieli în mărime de 11 mln. lei, adică 24 % din minimul necesar, inclusiv pentru alimentarea unui condamnat au fost repartizați 3,50 lei pe zi, pentru mijloace de igienă s-au repartizat 159 mii lei în an, alocații insuficiente. Ca rezultat, Departamentul instituțiilor penitenciare și instituțiile penitenciare din republică n-au putut procura în proporțiile necesare produse alimentare, mijloace de igienă și medicamente.

De la an la an sporește numărul deținuților afectați de boli contagioase, cum ar fi tuberculoza activă (970 de persoane), HIV (129 de persoane) etc. Se mărește procentul morbidității. În lipsa de medicamente, aceste boli nu sînt tratate și provoacă contaminarea în continuare a altor deținuți, iar în caz de eliberare – și a societății.

La CpDOM a parvenit petiția dnei V. în interesele fiului ei, condamnatului D.

Din petiție și materialele prezentate, s-a stabilit faptul că condamnatul D. este deținut în instituția OȘC 29/8, aflîndu-se într-o stare gravă a sănătății cu diagnosticul: tuberculoză pulmonară infiltrativă în fază de distrucție cu desiminare. Mai mult decît atît, administrația penitenciarului tergiversa examinarea deținutului de către comisia medicală pentru stabilirea gravității stării sănătății sale.

Petiționara a confirmat mai apoi cele scrise, menționînd și faptul că medicamentele pe care ea le expediază pentru lecuire sînt reținute de colaboratorii penitenciarului.

Avocatul parlamentar a făcut o sesizare Ministrului Justiției prin care a atenționat asupra încălcării normelor Codului de executare a sancțiunilor de drept penal.

Argumentele petiționarei și sesizarea avocatului parlamentar au fost examinate de către serviciul medical al Departamentului instituțiilor penitenciare al Ministerului Justiției care a studiat dosarul personal, documentația medicală, a conversat cu medicii curanți și a constatat starea gravă a sănătății condamnatului D.

Conform cerințelor ordinului Ministerului Justiției nr.230 din 29.10.96 "Despre ordinea de prezentare a condamnaților către eliberarea de ispășire a pedepsei pe starea sănătății" și în baza hotărîrii judecătorei or. Bender, la 23.05.00 deținutul a fost eliberat de ispășirea pedepsei pe motive de boală.

O încălcare a *dreptului la informație* s-a constatat în instituția OȘC 29/15. Astfel, la CpDOM au parvenit mai multe petiții de la condamnații din această instituție care susțineau că administrația refuză să le elibereze copiile sentințelor și altor documente necesare pentru adresarea în Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, prin aceasta concomitent încălcându-li-se și dreptul accesului liber la justiție.

În cadrul vizitei la instituția respectivă și primirii în audiență a unor condamnați, faptul dat s-a confirmat.

Luând în considerație că se încalca drepturile constituționale - accesul liber la justiție și dreptul la informație - s-a contactat șeful secției speciale a penitenciarului.

În urma concilierii, s-a convenit asupra modului de eliberare a documentelor și problema a fost soluționată pozitiv.

Altă problemă apărută pe parcursul anului ține de încălcarea *dreptului la învățatură al deținuților*. Astfel, la Centru a parvenit petiția colectivă a unui grup de condamnați care își ispășesc pedeapsa în Colonia Corecțională nr.6 din Soroca și-și fac studiile la școala serală nr.2 de pe teritoriul coloniei.

Problema abordată în petiție este lichidarea școlii menționate.

La demersul avocatului parlamentar, viceministrul justiției, șeful Departamentului instituțiilor penitenciare, ne-a informat că școala serală este lichidată prin ordinul nr.54 din 06.06.2000 emis de Direcția generală județeană pentru învățământ, tineret și sport din mun. Soroca.

De menționat faptul că în conformitate cu art.2, al.1, lit.(e) din Legea cu privire la sistemul penitenciar, precum și art.89, al.2, lit.(c) din Codul de executare a sancțiunilor de drept penal, statul este obligat să asigure condamnaților posibilitatea de a se instrui în învățământul mediu de cultură generală și profesional, educarea lor spirituală și cultural estetică.

Reieșind din cele expuse, avocatul parlamentar s-a adresat vice prim-ministrului dnei L.Guțu cu rugămintea de a găsi posibilitatea soluționării pozitive a problemelor abordate.

În rezultatul examinării sesizării, Ministerul Educației și Științei a anulat ordinele Direcției generale Județene învățământ, tineret și sport Soroca "privind desființarea școlii medii de cultură generală serală.". În felul acesta au fost restabilite în dreptul constituțional la învățatură mai mult de 200 de persoane.

Unele considerațiuni privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova

Problema asigurării și respectării drepturilor copilului este permanent în atenția avocaților parlamentari. Într-un fel sau altul, chestiunile ce țin de lezarea acestor drepturi, mai ales cele economice, sociale și culturale, sînt aboradte în marea majoritate a petițiilor parvenite la Centru și în audierile efectuate în teritoriu.

Ratificînd Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului (CDC), Republica Moldova s-a angajat să protejeze copiii (toate persoanele sub 18 ani, conform CDC) de orice gen de discriminare, să le asigure o bună securitate socială și condiții pentru o dezvoltare intelectuală și fizică cît mai completă. Normele naționale referitoare la drepturile copilului sînt stipulate în Constituție, Legea cu privire la drepturile copilului (1994). Măsuri de realizare a acestor norme sînt prevăzute în Programul de Stat privind asigurarea drepturilor copilului adoptat de Guvern în 1995.

Cu toate acestea, drepturile copilului în R.M. sînt adeseori încălcate. Fiecare a treia familie cu copii minori este afectată de sărăcie. Din acest motiv, aproape 40 % din copiii minori (pînă la 14 ani) sunt nevoiți să practice diverse activități de cîștig în detrimentul școlarizării. Circa 70 % din familii nu au bani pentru a achita taxele de școlarizare și rechizitele școlare. Ca urmare, fiecare al 10-lea copil abandonează școala pentru diferite perioade de timp.

Subnutriția este frecvent întîlnită la copii: circa 1/5 din ei nu-și i-au micul dejun, iar 1/10 nu au ce mîncea la cină. Situația devine și mai deplorabilă din cauza calității proaste a alimentației. În plus, mai bine de jumătate din numărul total al copiilor suferă din cauza imunității scăzute. Această problemă este deosebit de acută în localitățile rurale, unde asistența medicală este nesemnificativă.

Starea sănătății copiilor este reflectată de indicii înalți ai mortalității infantile, deși în ultimii ani s-a înregistrat o descreștere ușoară a acestora. Conform datelor UNICEF Moldova, rata mortalității infantile a scăzut de la 21,2 la 1000 locuitori în 1995 pînă la 18,2 la 1000 de locuitori în 1999, iar cea a mortalității copiilor de 0-5 ani – de la 27,3 / 1000 în 1995 pînă la 23,6 / 1000 în 1999.

O problemă de ascensiune este epidemia HIV-SIDA și a bolilor cu transmisiune sexuală (BTS) care au o creștere rapidă. HIV-SIDA a afectat inițial consumatorii de droguri intravenoase, însă în prezent este în creștere transmisiunea pe cale heterosexuale și în rîndurile adolescenților și tinerilor. La moment, sunt identificați 1110 de purtători de HIV (24 la 100 000 locuitori), 27 dintre care au dezvoltat SIDA. Copiilor și tinerilor de 15-19 ani le revin 15,4% din toate cazurile HIV. A fost înregistrată o creștere substanțială a BTS pe parcursul ultimului deceniu, de la 7,1 cazuri la 100 000 locuitori în 1989 pînă la 200,1 în 1999. Cu toate acestea, datele unui studiu de supraveghere santinelă în rîndurile femeilor gravide au demonstrat o incidență de 308 cazuri la 100 000 locuitori, ceea ce înseamnă că cifra reală poate fi și mai înaltă. Potrivit Studiului Sănătății Reproductive, desfășurat în 1997, aproximativ 58 % dintre adolescente sunt sexual active. Dacă luăm în considerație faptul că 12,8% dintre ele au folosit

prezervativul în timpul primei experiențe sexuale (Studiul Sănătății Reproductive, 1997), se poate conchide că există premisele reale pentru o creștere rapidă a infecției HIV.

Calitatea educației de bază a scăzut substanțial ca rezultat al deteriorării situației economice și a finanțării inadecvate permanente. Nu există date oficiale privind accesul la educație al celor mai săraci copii. Potrivit unui studiu al Băncii Mondiale, mai mult de 15 % dintre cei mai săraci copii nu frecventează școala. Ratele abandonului sunt în creștere din cauza imposibilității multor familii de a acoperi taxele și costurile manualelor, rechizitelor, a hainelor pentru copii, etc.

Educația preșcolară a fost afectată mai grav decât alte nivele de educație. Numărul grădinițelor s-a redus cu o treime în ultimii cinci ani. În anul 1996 43 % din copii de 1-6 ani frecventau instituțiile preșcolare, în prezent – 33%.

Analiza efectuată de CpDOM, de unele organizații neguvernamentale, cum ar fi Centrul de informare și documentare privind drepturile copilului din Moldova, demonstrează că în mare parte copiii continuă să fie priviți de către adulți ca niște simpli beneficiari de drepturi și acțiuni de binefacere și asistență. Opinia publică, organele administrației centrale și locale trec cu vederea o nouă viziune asupra drepturilor copilului, care presupune nu doar acordarea unor drepturi copiilor, ci și implicarea lor în formularea și realizarea acestora. Opiniile copiilor sunt importante și vocea lor trebuie să fie auzită în discuțiile privind protecția lor, aplicarea și apărarea drepturilor lor.

Proporții impunătoare capătă fenomenul violenței domestice, victime ale căreia sunt în special copiii. Cele mai des întâlnite forme de pedepsire a copiilor sunt: agresarea verbală, bătaia, loviturile, izolarea și închiderea temporară, gonirea afară din casă, lipsirea de mâncare pentru un timp. Relațiile abuzive din familie au consecințe grave asupra comportamentului copilului, generând agresivitate, absenteism, furie, abandonul familiei, etc.

Alte acte de reacționare privind repunerea în drepturi a cetățenilor

În conformitate cu art.31 din Legea cu privire la avocații parlamentari, dînșii sînt abilitați cu dreptul de a sesiza Curtea Constituțională în vederea controlului constituționalității legilor și hotărîrilor Parlamentului, decretelor Președintelui Republicii Moldova, hotărîrilor și dispozițiilor Guvernului asupra corespunderii lor principiilor general acceptate în domeniul apărării drepturilor omului și care sînt proclamate de stat și stabilite în Constituția Republicii.

Întru exercitarea acestui drept și asigurarea respectării prevederilor art.4 al Constituției care prevede aplicarea normelor internaționale în caz de neconcordanță a legislației naționale cu principiile stabilite în domeniul asigurării drepturilor și libertăților omului, pe parcursul anului 2000 Centrul a sesizat de mai multe ori Curtea Constituțională, solicitînd declararea neconstituțională a actelor care direct sau indirect lezau drepturile cetățenilor.

Astfel, la sesizarea avocaului parlamentar A.Potînga, a fost recunoscută neconstituțională Legea nr.552 din 28.07.99 prin care Parlamentul a modificat și a abrogat unele legi, ce reglementau modul de stabilire a pensiilor procurorilor, judecătoreștilor, anchetatorilor. În rezultatul aplicării legii sus-nominalizate, a fost suspendată plata pensiilor pentru funcționari publici menționați în cazul continuării exercitării funcțiilor de serviciu. În urma investigațiilor efectuate de Centru, s-a stabilit că modificările operate prin această lege în mod direct încalcă drepturile constituționale ale omului: dreptul la muncă și la asigurarea socială prevăzute atît în Declarația Universală a Drepturilor Omului și Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, cît și de Constituția Republicii Moldovei. Argumentele invocate de avocatul parlamentar au fost recunoscute drept fondate și la 27.01.2000 Curtea Constituțională a declarat legea atacată neconstituțională.

La 15.02.2000 Curtea Constituțională a examinat în ședință sesizarea privind constituționalitatea Legii cu privire la avocatură. Potrivit opiniei Centrului pentru Drepturile Omului, prevederile legii nominalizate în ce privește obligativitatea aderării la Uniunea Avocaților a persoanelor care dețin licența de acordare a asistenței juridice limitau drepturile lor constituționale. Prevederile contestate contravineau al.1, art.43 și art.42 ale Constituției și încalcă dreptul persoanei la muncă și la liberă alegere a muncii. Curtea Constituțională a recunoscut întemeiate argumentele invocate de avocatul parlamentar și în baza lor a declarat neconstituționale prevederile sus-menționate ale Legii cu privire la avocatură.

În mod analogic, la 17.07.2000 Centrul pentru Drepturile Omului a expediat în adresa Curții Constituționale sesizarea privind controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr.934 din 14.04.2000, prin care Parlamentul a modificat unele articole din Legea nr.544-XIII din 20.07.95 Cu privire la statutul judecătorului, excluzînd garanțiile materiale și sociale. În urma investigațiilor efectuate de Centru s-a stabilit că prin anularea garanțiilor nominalizate Parlamentul a încălcat unul din principiile generale stipulate de Constituție - separarea puterilor în stat, principii consfințite în art.6 al Constituției.

Potrivit acestui articol, puterea legislativă, executivă și judecătorească sînt separate și conlucrează între ele. Orice atentare la inviolabilitatea justiției, inclusiv și excluderea garanțiilor declarate anterior prin lege organică, nu este altceva decît atentat la separarea puterilor existente. În opinia Centrului, anularea unor așa garanții importante cum ar fi dreptul judecătorului și a membrilor familiei sale de a beneficia de asistența medicală gratuită la nivel necesar și alte garanții sociale prevăzute de legea serviciului public, asigurarea familiei cu plata unei indemnizații unice în caz de deces a judecătorului și altele, esențial schimbă statutul judecătorului și astfel subminează independența acestuia la efectuarea justiției. Argumentele avocatului parlamentar dl.A.Potînga au fost susținute și de Curtea Supremă de Justiție, care a prezentat Curții Constituționale un aviz respectiv. În urma dezbaterilor judiciare, cerințele invocate au fost satisfăcute iar legea sus-menționată a fost recunoscută neconstituțională.

Avocații parlamentari folosesc pe scară largă dreptul înaintării avizelor factorilor de decizie privind încălcările drepturilor petiționarilor, precum și recomandărilor întru lichidarea greșelilor depistate. Utilizînd acest drept, avocații parlamentari au expediat în adresa diferitor ministere și departamente multiple avize, solicitînd redresarea stării de lucruri.

O altă formă la contribuirea perfecționării legislației și corespunderii ei normelor și practicii internaționale în domeniul protecției drepturilor omului constituie participarea activă a avocaților parlamentari și a reprezentanților Centrului la ședințele Guvernului și avizarea proiectelor actelor normative care urmează a fi adoptate. Mai mult, Centrul contribuie și la elaborarea unor proiecte. Spre exemplu, la ședința Guvernului din 6 decembrie 2000 a fost solicitat aportul Centrului la elaborarea proiectului Legii privind înregistrarea dactiloscopică. Cu concursul reprezentantului Ministerului afacerilor interne, Centrul a elaborat un proiect ținînd cont de respectarea indiscutabilă a drepturilor și libertăților constituționale ale omului și a transmis proiectul menționat în MAI pentru a fi coordonat cu alte ministere și departamente interesate.

Ținînd cont de importanța problemei, în anul 2001 Centrul a planificat pentru activitatea sa unele măsuri care ar permite o conlucrare mai efectivă cu diverse ministere și departamente în domeniul elaborării actelor legislative. În adresa Guvernului a fost expediat un demers în care s-a solicitat prezentarea completă și la timp a materialelor respective pentru acordarea ajutorului practic la elaborarea proiectelor de legi, alte acte normative și perfecționarea în continuare a legislației.

CAPITOLUL III

INFORMAREA ȘI INSTRUIREA POPULAȚIEI

Activitatea informativă

De la începutul anului au fost publicate în mas-media centrală și locală circa 300 de materiale cu referință la Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova. Avocații parlamentari au fost în emisie TV circa 18 ore și circa 12 ore în emisie radiofonică. Lunar Centrul remite mas-mediei comunicate informative privind activitățile CpDOM, cazurile de încălcare a drepturilor omului.

S-a stabilit o legătură strânsă cu mas-media din teritoriu. Jurnaliștii din județele Comrat, Hâncești, Edineț, Ștefan–Vodă, Ialoveni etc. în repetate rânduri i-au interviewat pe colaboratorii Centrului, informând cetățenii din teritoriu despre lucrul Centrului, drepturile și libertățile fundamentale ale omului, atribuțiile avocaților parlamentari, prevederile convențiilor internaționale la care Republica Moldova este parte, dând consultații privind căile de revendicare a drepturilor lor constituționale.

La CpDOM există o bancă de date cu articolele jurnaliștilor din presa scrisă divizată pe teme separate. Folosind această bancă, avocații parlamentari reacționează la cazurile de încălcare a drepturilor omului depistate de jurnaliști. Exemple concludente de reacție a avocaților parlamentari la informația din mas-media sunt avizul către societatea Moldova – Gaz privind încălcarea în masă și gravă a drepturilor consumatorilor de gaze naturale din martie 2000 după campania din presă privind această problemă; adresarea avocaților parlamentari către studenții rebeli care au încercat prin violență să–și revendice drepturile, alte cazuri.

Centrul are legături eficiente de colaborare cu Uniunea Jurnaliștilor din Moldova, Centrul Independent de Jurnalism, Asociația Presei Independente, Agențiile de presă.

Periodic se completează *pagina electronică* a Centrului pentru Drepturile Omului în limba de stat și engleză. Adresa electronică a CpDOM este: www.iatp.md/cpdom/

Activitatea editorială

Ca și anii precedenți, Centrul a desfășurat o intensă activitate editorială, tipărind mai multe pliante, ghiduri informative, broșuri privind drepturile diferitelor categorii de cetățeni.

La scrierea publicațiilor au fost implicați atât colaboratorii Centrului pentru Drepturile Omului cât și specialiștii din afară. Unele publicații sunt destinate cercului larg de cititori, altele au ca țintă anumite grupe de cetățeni, în special păturile social – vulnerabile, mai puțin informate și instruite.

Anexa nr. 1

Publicații pregătite de Centru

Denumirea publicației	Tirajul, exemplare	Limbile
Avocatul parlamentar, Buletin informativ trimestrial	1500	De stat, rusă, engleză
Drepturile tinerilor în întrebări și răspunsuri, pliant	4000	De stat, rusă
Alunelu, prietenul Centrului pentru Drepturile Omului, semn de carte	30000	De stat
Cum se scrie o petiție, pliant	4000	De stat, rusă
Drepturile mamei și a copilului, carte de vizită	2700	De stat, rusă
Drepturile invalizilor, carte de vizită	2700	De stat, rusă
Protecția mediului înconjurător, carte de vizită	2700	De stat, rusă
Drepturile femeilor condamnate, carte de vizită	2700	De stat, rusă
Drepturile condamnatului, carte de vizită	2700	De stat, rusă

Drepturile femeii , broșură	3000	De stat, rusă
Culturi diferite - drepturi egale , <i>ghid informativ privind drepturile minorităților naționale</i>	8500	De stat, rusă, bulgară, găgăuză, ucraineană, engleză
Convenția – Cadru pentru protecția minorităților naționale. Mecanismul de implementare , (După lucrările seminarului internațional: Chișinău, Comrat, Bălți, 9-11 noiembrie 1999)	700	De stat, rusă
Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova , <i>pliant</i>	1700 500	De stat, rusă, engleză
Drepturile oamenilor în vîrsta de pensionare , <i>ghid</i>	3000	De stat, rusă
Drepturile mele , <i>carte pentru copii</i>	3000	De stat
Sărbători Internaționale declarate de ONU , <i>calendarul 2001</i>	1000	De stat, rusă
Aniversarea a 50-ea de la adoptarea Convenției Europene pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale , <i>mini-ghid didactic, prezentat în formula de “întrebări și răspunsuri”</i>	3000	De stat, rusă
Funcționarul public în rol de apărător și asigurător al drepturilor omului , <i>pliant</i>	4000	De stat, rusă
Polițistul în rol de apărător al drepturilor omului , <i>pliant</i>	4000	De stat, rusă
Raportul Centrului pentru Drepturile Omului pe anul 1999	1200	De stat, rusă, engleză
Legea cu privire la avocații parlamentari , <i>broșură</i>	4000	De stat, rusă, engleză
Drepturile persoanelor invalide , <i>broșură</i>	3000	De stat, rusă

Activitatea instructivă

Informarea și instruirea juridică a cetățenilor privind drepturile, libertățile și îndatoririle lor fundamentale, prevăzute de Constituția R.M. și documentele internaționale la care Republica Moldova este parte constituie unul din obiectivele de bază ale CpDOM.

Pe parcursul anului 2000 la compartimentul “Programe instructive” activitatea de informare și instruire a comunității în domeniul drepturilor omului a fost desfășurată conform planului de lucru al CpDOM, clasificându-se în:

- Activități în cadrul Programului de educație a comunității pentru diverse categorii ale populației;
- Activități tematice (seminare republicane și regionale, conferințe, „mese rotunde”, concursuri);
- Activități în colaborare cu diferiți parteneri sociali din republică.

Activități în cadrul programului de educație a comunității

CpDOM a organizat și desfășurat în cadrul proiectului PNUD „Susținerea inițiativelor democratice în domeniul drepturilor omului în Republica Moldova”, începând cu septembrie 1999, 81 de seminare, cu participarea a **2273** persoane, care au contribuit activ pe parcursul acestei perioade la informarea și instruirea comunității în domeniul drepturilor omului prin implementarea Programei de instruire a diferitelor grupe de persoane, cu susținerea financiară a Guvernului Regatului Olanda. Proiectul s-a desfășurat cu genericul „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”. A fost elaborat un Program de instruire a câte două zile, pentru **șapte grupuri țintă**, printre care:

- **reprezentanții administrației publice locale;**
- **reprezentanții organizațiilor neguvernamentale;**
- **colaboratorii Comisariatelor de poliție;**
- **personalul din penitenciare;**
- **juriști;**
- **cadre didactice;**
- **colaboratori ai mass-mediei.**

Programul de instruire a inclus un șir de metodologii de prezentare, inclusiv prelegeri, seminare și grupuri de lucru, și a fost implementat cu participarea consultanților străini, precum și a experților naționali. Au fost implicați în procesul de organizare conducătorii diferitor departamente, ministere, reprezentanți ai autorităților publice locale, instituțiilor de învățământ superior și organizațiilor neguvernamentale, colaboratorii mijloacelor de informare în masă.

Seminarele au fost gândite ca scurte cursuri de instruire. A fost acordată o atenție deosebită transferului de cunoștințe privind:

- drepturile și libertățile fundamentale ale omului, documentele și mecanismele de protecție și respectare a lor;
- practicile și procedurile moderne de lucru, practici care duc la îmbunătățirea serviciilor prestate publicului.

S-a lucrat la dezvoltarea abilităților de a participa la procesul decizional, de a lucra în echipă, de a expune și argumenta opiniile proprii.

Participanții la seminare au fost asigurați cu seturi de materiale informative și metodice apreciate ca foarte importante și utile în activitatea cotidiană.

În perioada februarie – octombrie 2000 au fost desfășurate **12 seminare** de instruire a funcționarilor publici cu genericul „**Cîțiva pași spre democratizarea autorităților publice**”, la care au participat **297** funcționari din toate județele Republicii Moldova și UTA Găgăuzia:

Scopul major al acestor seminare consta în schimbarea atitudinilor funcționarilor publici față de realizarea misiunii și sarcinilor de bază ale serviciului public în respectarea și protejarea drepturilor cetățeanului.

O atenție deosebită a fost acordată schimbării atitudinilor funcționarilor publici față de om și necesitățile lui, față de activitatea pe care o realizează, față de sine și față de alți funcționari.

În perioada mai-iulie 2000 s-au desfășurat **12** seminare cu genericul **„Drepturile omului și poliția”** pentru colaboratorii aparatului Ministerului Afacerilor Interne, Comisariatele județene și de sectoare ale județelor Edineț, Ungheni, Soroca, Lăpușna, Cahul, Taraclia, Comrat (UTA Găgăuzia), reprezentanți ai cadrelor didactice de la instituțiile de învățământ ale MAI, la care au participat **300** persoane.

Scopul acestui ciclu de seminare consta în acumularea de noi cunoștințe la domeniul drepturile omului, dezvoltarea abilităților și schimbarea atitudinii lucrătorilor din poliție în raport cu drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

În cadrul lucrului în grupuri participante au fost familiarizați cu unele schimbări ale actelor normative, care reglementează activitatea organelor de poliție, diverse tehnologii moderne de investigare, cunoștințe psiho-sociologice, etică și estetică profesională. S-au analizat cazuri de folosire a forței fizice și mijloacelor speciale.

În luna septembrie-octombrie 2000 au fost desfășurate **4** seminare cu genericul **„Drepturile femeii – standarde internaționale și naționale”** la care au participat **107** persoane (funcționari publici, medici-șefi ai spitalelor, directori și vice directori de licee și școli, membri ai organizațiilor neguvernamentale) din județele Cahul, Taraclia, Bălți și UTA Găgăuzia.

În rezultatul discuțiilor au fost propuse și careva strategii, activități, care ar duce, conform opiniilor participante, la realizarea drepturilor umane ale femeii, la minimalizarea inegalității în aspect social dintre femeie și bărbat. Printre ele:

- necesitatea perfectării legislației, inclusiv codul penal, civil, etc.;
- schimbarea mentalității proprii și celor din jur;
- iluminarea și propagarea drepturilor omului, a principiului de șanse egale a genurilor;
- educarea tinerei generații în spiritul respectării drepturilor omului, a șanselor egale a genurilor;
- consolidarea forțelor femeilor, unirea lor în diferite organizații neguvernamentale;
- promovarea și susținerea femeii la posturi de conducere.

În perioada anului 2000 au fost organizate **14** seminare de instruire cu genericul **„Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”** pentru personalul sistemului penitenciar cu o specificare mai amplă în problema respectării drepturilor omului în penitenciare, la care au participat **405** persoane ce constituie **13%** din întregul efectiv al sistemului penitenciar.

Procesul de instruire și promovare a conceptului drepturilor omului constituie un factor determinant pentru dezvoltarea resurselor umane și un factor decisiv de dezvoltare a societății. În acest context instruirea voluntarilor organizațiilor neguvernamentale în domeniul promovării drepturilor omului, familiarizarea cu formele și metodele interactive de instruire la domeniu contribuie la crearea unei culturi civice, prin informarea și instruirea juridică a populației. Astfel au fost desfășurate **5** seminare de instruire pentru membrii Centrului de Educație pentru Drepturile Copilului ce vor activa ca voluntari în județe.

De asemenea au fost organizate **3** seminare pentru reprezentanții organizațiilor neguvernamentale, care ulterior vor activa ca formatori în domeniul drepturilor omului, desfășurate la Chișinău.

Activități similare au fost organizate și pentru reprezentanții mijloacelor de informare în masă. (2), juriști (2), cadre didactice (2).

Cu scop de informare a populației cu prevederile CEDAW, conștientizare a membrilor societății că drepturile femeii sunt drepturi umane, iar aplicarea prevederilor CEDAW în practica judiciară va contribui la excluderea diverselor forme de discriminare față de femei existente în societatea noastră, CpDOM în colaborare cu **Centrul Național de Studii și Informare pentru problemele Femeii** a organizat două seminare de instruire cu genericul „**Actualitatea și rolul Convenției asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei în promovarea și consolidarea drepturilor umane ale femeii**” pentru reprezentanții organelor de drept.

Republica Moldova a aderat la un șir de pacte și convenții internaționale. Ratificarea unui act normativ internațional presupune prezentarea regulată de către statele părți a rapoartelor către ONU privind implementarea principiilor documentului respectiv. Dat fiind faptul că mecanismul de perfectare a rapoartelor se află într-un proces de evoluție, CpDOM în colaborare cu Ministerul Afacerilor Externe au organizat în cadrul Proiectului un ciclu de seminare de instruire pentru specialiștii ministerelor, departamentelor, instituțiilor preocupați de elaborarea rapoartelor către ONU privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova. Au fost desfășurate **3** seminare.

Au fost organizate **3** seminare de instruire și pentru personalul CpDOM, care ulterior au lucrat în calitate de formatori pentru diverse categorii ale populației la capitolul promovarea și protejarea drepturilor omului. Trainingurile au fost asistate de consultanții internaționali: Peter Hosking, consultant superior la Oficiul Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului din Geneva, Margaret Anne Cook, director al Departamentului Relații cu publicul al mass-media al Comisiei pentru Drepturile Omului și posibilități egale, Mariana Neacșu, expert guvernamental la Agenția Națională pentru protecția Drepturilor Copilului din București, România.

În perioada **25-28 septembrie (Vadul-lui-Vodă)** s-a desfășurat seminarul cu genericul „**Drepturile Minorităților Etnice: standarde și practici naționale și internaționale**” organizat în colaborare cu PNUD Moldova și Departamentul Relații Naționale și Funcționarea Limbilor.

În cadrul trainingurilor au fost instruiți specialiștii din județe, responsabili de problemele relațiilor inter-etnice și funcționarea limbilor. În calitate de experți au fost invitați: Dl Frank Steketee, reprezentant al Consiliului Europei; Dn Renate Weber, președintele Fundației „Lumea Deschisă” din Romania; Dl Gabriel Andreescu, președintele Consiliului de experți pe problemele minorităților, Romania; Dș Davide Zaffi, specialistul secției pentru minoritățile lingvistice la Regiunea autonomă Trentino Sud-tirol, Italia.

Subiectele propuse spre discuție au completat golul informațional privind cunoașterea drepturilor minorităților naționale, stipulate în diverse documente naționale și internaționale.

Conform opiniilor participanților, formatorilor și consultanților internaționali, care au evaluat importanța activităților de instruire în cadrul Programului de informare și educare a comunității, seminarele enumerate mai sus au avut un caracter constructiv, materialul informațional a fost expus accesibil, interesant și util pentru aplicare ulterioară în activitatea practică. Ca aspecte efective au fost menționate metodele interactive de instruire, creativitatea, participarea colectivă în discuții, obiectivele seminarelor fiind realizate.

Experții internaționali de la O.N.U. au remarcat importanța și necesitatea promovării cunoștințelor, concluzionând că în felul acesta populația va deveni mai sensibilă față de problemele drepturilor omului și va putea depăși apatia socială și depresia. Ei au estimat că Centrul a reușit în scurt timp să capete o imagine credibilă în mijlocul comunității grație volumului de lucru efectuat și implicării active în procesul de promovare și protejare a drepturilor și libertăților cetățenilor.

**Date privind activitățile realizate
în cadrul programului de educație a comunității**

ACTIVITATEA	PERIOADA	LOCALITATEA	CATEGORIA DE PARTICIPANȚI
Seminar de instruire a formatorilor în domeniul drepturilor omului „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	8-9 februarie	Chișinău	25 reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale
Seminar de instruire cu genericul „Cîțiva pași spre democratizarea autorităților publice”	16-17 februarie	Căușeni	25 funcționari ai administrației publice locale
Seminar de instruire cu genericul „Cîțiva pași spre democratizarea autorităților publice”	23-24 februarie	Ungheni	25 funcționari ai administrației publice locale
Seminar de instruire „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	25 februarie	Chișinău	25 reprezentanți ai mijloacelor de informare în masă
Seminar de instruire „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	25-26 februarie	Comrat	30 voluntari ai Centrului de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului
Seminar cu genericul „Pentru o comunitate rurală democratică”	28 februarie	s. Văsieni, județul Orhei	30 reprezentanți ai cadrelor didactice
Seminar cu genericul „Pentru o comunitate rurală democratică”	6 martie	s. Călimănești, județul Ungheni	30 reprezentanți ai cadrelor didactice
Seminar de instruire „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	10-11 martie	Cahul	30 voluntari ai Centrului de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului
Seminar de instruire „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	17-18 martie	Bălți	30 voluntari ai Centrului de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului
Seminar de instruire cu genericul „Cîțiva pași spre democratizarea autorităților publice”	21-22 martie	Orhei	25 funcționari ai administrației publice locale

Seminar de instruire „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	24 martie	Comrat	30 reprezentanți ai organelor de justiție
Seminar de instruire „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	31 martie	Cahul	30 reprezentanți ai organelor de justiție
Seminar de instruire „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	3-5 aprilie	Comrat	27 reprezentanți ai Ligii Tineretului și Studenților Universității din Comrat, organizației „M-Club”
Seminar de instruire „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	6-7 aprilie	Strășeni	25 voluntari ai organizației „CRISTAP”
Seminar de instruire „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	8-9 aprilie	Chișinău	30 voluntari ai Centrului de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului din Transnistria
Seminar de instruire „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	14-15 aprilie	Chișinău	25 reprezentanți ai mijloacelor de informare în masă din județele republicii
Seminar de instruire „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	22-23 aprilie	Telenești	25 reprezentanți ai cadrelor didactice
Seminar de instruire cu genericul „Drepturile omului și poliția”	24-25 aprilie	Chișinău	25 colaboratori ai Comisariatelor de Poliție
Seminar de instruire cu genericul „Drepturile omului și poliția”	26-27 aprilie	Bălți	25 colaboratori ai Comisariatelor de Poliție
Seminar de instruire „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	11-12 mai	S. Goieni, Centrul de instruire DIP	25 reprezentanți ai personalului sistemului penitenciar
Seminar de instruire „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	16-17 mai	S. Goieni, Centrul de instruire DIP	25 reprezentanți ai personalului sistemului penitenciar
Seminar de instruire pentru specialiștii ministerelor, departamentelor, instituțiilor,	16-19 mai	Chișinău	20 persoane

preocupați de elaborarea rapoartelor către ONU privind respectarea drepturilor omului în RM			
Seminar de instruire cu genericul „Drepturile omului și poliția”	18-19 mai	Edineț	25 colaboratori ai Comisariatelor de Poliție
Seminar de instruire cu genericul „Drepturile omului și poliția”	25-26 mai	Ungheni	25 colaboratori ai Comisariatelor de Poliție
Seminar de instruire cu genericul „Drepturile omului și poliția”	29-30 mai	Soroca	25 colaboratori ai Comisariatelor de Poliție
Seminar de instruire pentru personalul CpDOM	31 mai	Chișinău	20 persoane
Seminar de instruire cu genericul „Drepturile omului și poliția”	1-2 iunie	Hîncești	25 colaboratori ai Comisariatelor de Poliție
Seminar de instruire cu genericul „Drepturile omului și poliția”	5-6 iunie	Bender	25 colaboratori ai Comisariatelor de Poliție
Seminar de instruire cu genericul „Drepturile omului și poliția”	8-9 iunie	Orhei	25 colaboratori ai Comisariatelor de Poliție
Seminar de instruire „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	13-14 iunie	Chișinău	25 reprezentanți ai subdiviziunilor sistemului penitenciar din zona de Centru a republicii
Seminar de instruire cu genericul „Cîțiva pași spre democratizarea autorităților publice”	13-14 iunie	Hîncești	25 funcționari ai administrației publice locale
Seminar de instruire „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	15-16 iunie	Nisporeni	30 reprezentanți ai filialelor asociației „Atena”
Seminar de instruire cu genericul „Drepturile omului și poliția”	15-16 iunie	Bender	25 colaboratori ai Comisariatelor de Poliție
Seminar de instruire cu genericul „Cîțiva pași spre democratizarea autorităților publice”	20-21 iunie	Soroca	28 funcționari ai administrației publice locale
Seminar de instruire cu genericul	22-23 iunie	Cahul	25

„Drepturile omului și poliția”			colaboratori ai Comisariatelor de Poliție
Seminar de instruire „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	27-28 iunie	Soroca	25 reprezentanți ai subdiviziunilor sistemului penitenciar din zona de Nord a republicii
Seminar de instruire cu genericul „Cîțiva pași spre democratizarea autorităților publice”	27-28 iunie	Edineț	22 funcționari ai administrației publice locale
Seminar de instruire cu genericul „Drepturile omului și poliția”	29-30 iunie	Comrat	25 colaboratori ai Comisariatelor de Poliție
Seminar de instruire cu genericul „Drepturile omului și poliția”	13-14 iulie	Taraclia	25 colaboratori ai Comisariatelor de Poliție
Seminar de instruire „Actualitatea și rolul Convenției asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei în promovarea și consolidarea drepturilor umane ale femeii”	21 iulie	Ungheni	25 reprezentanți ai organelor de drept
Seminar de instruire „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	10-11 august	S. Goieni, Centrul de instruire DIP	25 reprezentanți ai personalului sistemului penitenciar
Seminar de instruire „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	16 august	S. Goieni, Centrul de instruire DIP	25 reprezentanți ai personalului sistemului penitenciar
Seminar de instruire „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	28-29 august	Cimișlia	25 reprezentanți ai cadrelor didactice
Seminar de instruire cu genericul „Cîțiva pași spre democratizarea autorităților publice”	12-13 septembrie	Cahul	25 funcționari ai administrației publice locale
Seminar de instruire „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	12-13 septembrie	Cahul	23 reprezentanți ai subdiviziunilor sistemului penitenciar din zona de Sud a republicii
Seminar de instruire cu genericul „Drepturile femeii – standarde internaționale și naționale”	14-15 septembrie	Cahul	26 reprezentanți ai diferitor instituții de stat și organizații

			neguvernamentale
Seminar de instruire cu genericul „Cîțiva pași spre democratizarea autorităților publice”	19-20 septembrie	Taraclia	24 funcționari ai administrației publice locale
Seminar de instruire cu genericul „Drepturile femeii – standarde internaționale și naționale”	21-22 septembrie	Taraclia	27 reprezentanți ai diferitor instituții de stat și organizații neguvernamentale
Seminar de instruire cu genericul „Drepturile Minorităților Etnice: standarde și practici naționale și internaționale”	25-28 septembrie	Vadul - lui – Vodă	30 specialiști din județe, responsabili de problemele relațiilor inter-etnice și funcționarea limbilor
Seminar de instruire cu genericul „Cîțiva pași spre democratizarea autorităților publice”	26-27 septembrie	Comrat	23 funcționari ai administrației publice locale
Seminar de instruire „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	27-28 septembrie	s. Rusca, județul Lăpușna	25 reprezentanți ai subdiviziunilor sistemului penitenciar din zona de centru a republicii
Seminar de instruire cu genericul „Drepturile femeii – standarde internaționale și naționale”	28-29 septembrie	Ciadîr-Lunga	27 reprezentanți ai diferitor instituții de stat și organizații neguvernamentale
Seminar de instruire cu genericul „Cîțiva pași spre democratizarea autorităților publice”	3-4 octombrie	Bălți	27 funcționari ai administrației publice locale
Seminar de instruire „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	4-5 octombrie	S. Goieni, Centrul de instruire DIP	25 reprezentanți ai personalului sistemului penitenciar
Seminar de instruire cu genericul „Drepturile femeii – standarde internaționale și naționale”	5-6 octombrie	Bălți	27 reprezentanți ai diferitor instituții de stat și organizații neguvernamentale
Seminar de instruire „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	7-8 octombrie	Soroca	25 voluntari ai Centrului de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului
Seminar de instruire cu genericul	10-11	Chișinău	25

„Cîțiva pași spre democratizarea autorităților publice”	octombrie		funcționari ai administrației publice locale din județul Chișinău
Seminar de instruire „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	11-12 octombrie	S. Goieni, Centrul de instruire DIP	25 reprezentanți ai personalului sistemului penitenciar
Seminar de instruire „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	16-17 octombrie	Lipcani, județul Edineț	25 reprezentanți ai subdiviziunilor sistemului penitenciar din zona de Nord a republicii
Seminar de instruire „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	18-19 octombrie	s. Goieni, Centrul de instruire DIP	25 reprezentanți ai personalului sistemului penitenciar
Seminar de instruire cu genericul „Cîțiva pași spre democratizarea autorităților publice”	19-20 octombrie	Chișinău	25 funcționari publici APC
Seminar – training „Drepturile femeii – drepturi umane”	28 octombrie	Orhei	26 reprezentanți ai diferitor instituții de stat și organizații neguvernamentale
Seminar de instruire a formatorilor în domeniul drepturilor omului cu genericul „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	27-28 octombrie	Chișinău	25 reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale
Seminar de instruire „Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante	9-10 noiembrie	Chișinău	20 specialiști ai ministerelor, departamentelor, instituțiilor, preocupate de elaborarea rapoartelor către ONU privind respectarea drepturilor omului în RM
Seminar de instruire „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	14-15 noiembrie	Chișinău	25 reprezentanți ai subdiviziunilor sistemului penitenciar din zona de Centru a republicii
Seminar de instruire „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	16-17 noiembrie	Chișinău	25 reprezentanți ai subdiviziunilor

			sistemului penitenciar din zona de Centru a republicii
Seminar de instruire pentru personalul CpDOM	17 noiembrie	Chișinău	20 persoane
Seminar de instruire a formatorilor în domeniul drepturilor omului cu genericul „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”	21-22 octombrie	Chișinău	25 reprezentați ai organizațiilor neguvernamentale
Seminar de instruire pentru specialiștii ministerelor, departamentelor, instituțiilor, preocupați de elaborarea rapoartelor către ONU privind respectarea drepturilor omului în RM	23 noiembrie	Chișinău	10 persoane
Seminar de instruire pentru personalul CpDOM	24 noiembrie	Chișinău	20 persoane

Activități tematiche republicane

În scopul evidențierii problemelor ce necesită soluționare urgentă, găsirii unor căi eficiente de redresare a situației create în Republica Moldova, CpDOM a organizat la **24 mai, Chișinău**, seminarul republican **„Dreptul la muncă, conceptul de protecție a persoanei și garanțiile sale în Republica Moldova”**, la lucrările cărui au participat reprezentanți ai ministerelor și departamentelor, autorităților publice locale, organizațiilor neguvernamentale, instituții și organizații sindicale.

Participanții la seminar au evidențiat un șir de probleme legate de dreptul cetățeanului la muncă, realizarea acestui drept și prezentarea unor propuneri concrete de soluționare a lor, care au fost exprimate în Avizul privind luarea măsurilor de respectare a drepturilor cetățenilor la muncă adresat Guvernului Republicii Moldova.

În colaborare cu Centrul de Informare și Documentare al Consiliului Europei în Moldova au fost organizate **două activități** dedicate aniversării a 50-ea de la crearea Consiliului Europei, existența unei Europe fără frontiere și a 50-ea de la adoptarea Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale:

- Conferința cu genericul **„Cinci ani de la aderarea Republicii Moldova la Consiliul Europei: realizări și perspective”**, desfășurată la **5 iulie** curent în municipiul Chișinău;
- Conferința cu genericul **„Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale: priorități și deziderate pentru Republica Moldova”**, desfășurată la **7 noiembrie** curent în municipiul Chișinău.

În colaborare cu Ministerul Mediului și Amenajării Teritoriului CpDOM a organizat:

- seminarul republican cu genericul **„Drepturile cetățeanului în contextul protecției mediului înconjurător: priorități și deziderate”**, desfășurat la **12 aprilie** în municipiul Chișinău cu scop de sensibilizare și implicare a publicului larg în soluționarea problemelor ecologice, promovarea lor la un nivel decizional mai înalt și atragerea persoanelor de decizie în soluționarea lor.

În scop de antrenare activă a organizațiilor neguvernamentale la promovarea drepturilor omului, la **25 octombrie în municipiul Chișinău** si-a desfășurat lucrările:

- seminarul republican cu genericul **„Societatea civilă, organizațiile neguvernamentale și aportul lor la promovarea drepturilor omului”**.

Conform planului de lucru al CpDOM la finele anului 2000, la compartimentul respectiv au fost organizate următoarele activități:

- Concursul republican al eseurilor cu genericul **„Drepturile omului încep cu drepturile copilului”**;

- **Concursul republican al desenelor** cu reflectarea viziunii copiilor privind drepturile omului stipulate în Convenția cu privire la Drepturile Copilului, ambele desfășurate la **4 noiembrie, Chișinău**, în colaborare cu **PNUD Moldova, Organizația „Salvați Copiii” Moldova, Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului**, revistele „Alunelul” și „Amigul”, având drept scop implicarea activă a copiilor în cunoașterea drepturilor omului și în special al drepturilor copilului. La aceste concursuri au participat peste **500** de copii din județele republicii;
- Conferința științifică universitară republicană, deja tradițională, cu genericul „**Respectarea Drepturilor Omului – orientare prioritară al dreptului și justiției contemporane**”, organizată în colaborare cu **Centrul de Informare și Documentare al Consiliului Europei în Moldova și Organizația „Salvați Copiii” Moldova**, desfășurată la **15 decembrie, Chișinău** cu susținerea financiară a **Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare în Moldova**.

Conferința a fost dedicată evenimentelor remarcabile ale anului: 50 ani de la adoptarea Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale; 10 ani de la semnarea Cartei de la Paris pentru o nouă Europă; 10 ani de la intrarea în vigoare a Convenției cu privire la Drepturile Copilului.

Conferința s-a desfășurat în două etape. Prima etapă a inclus sesiuni de rapoarte științifice organizate în cadrul instituțiilor de învățământ cu profil juridic până la 1 iunie 2000, în rezultatul cărora au fost selectate câte trei comunicări științifice pentru fiecare eveniment nominalizat, conform tematicii propuse în condițiile de desfășurare a Conferinței.

La etapa finală a Conferinței au participat cu comunicări studenți de la șapte instituții de învățământ superior din republică. Audierea în public a tezelor prezentate de studenți au demonstrat o bună înțelegere a conceptului de drepturi ale omului, pregătire în domeniu și interpretare originală a temei prezentate.

Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova preconizează desfășurarea unor astfel de conferințe și în viitor pentru încurajarea, susținerea și antrenarea tinerei generații în promovarea drepturilor omului care ar contribui la formarea culturii juridice a populației.

Date privind activitățile tematice republicane

ACTIVITATEA	PERIOADA	LOCALITATEA	PARTICIPANȚI
Conferința de presă „Bilanțul activității CpDOM pe anul 1999”	31 ianuarie	Chișinău	
Seminar republican „Drepturile cetățeanului în contextul protecției mediului înconjurător. Priorități și deziderate”	12 aprilie	Chișinău	50 persoane
Seminar republican „Dreptul la muncă, conceptul de protecție a persoanei și garanțiile sale în Republica Moldova”	24 mai	Chișinău	55 persoane
Conferința științifico-practică „Cinci ani de la aderarea Republicii Moldova la Consiliul Europei. Realizări și perspective”	5 iulie	Chișinău	50 persoane
Conferința de presă „Bilanțul activității CpDOM pe prima jumătate a anului 2000”	19 iulie	Chișinău	
Seminar republican „Societatea civilă, organizațiile neguvernamentale și aportul lor la promovarea drepturilor omului”	25 octombrie	Chișinău	52 persoane
Concurs republican al eseurilor „Drepturile omului încep cu drepturile copilului	4 noiembrie	Chișinău	69 persoane
Concurs republican al desenelor cu reflectarea viziunii copiilor privind drepturile omului stipulate în Convenția cu privire la Drepturile Copilului	4 noiembrie	Chișinău	500 persoane
Conferința științifico-practică „Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor omului și a Libertăților fundamentale: priorități și deziderate pentru Republica Moldova”	7 noiembrie	Chișinău	48 persoane
Concurs republican „Cea mai bună reflectare a problemelor drepturilor omului în mijloacele de informare în masă”	8 decembrie	Chișinău	13 persoane
Conferința Științifică pentru studenți „Respectarea Drepturilor Omului – orientare prioritară al dreptului și justiției contemporane”	15 decembrie	Chișinău	22 persoane

Activități tematic regionale

CpDOM în perioada respectivă a organizat seminare tematice în județele republicii în colaborare cu Prefecturile, Consiliile județene și Primăriile de oraș:

- Seminar regional „**Migrațiunea de muncă și problemele drepturilor omului**”,

desfășurat la **4 mai** în municipiul Bălți, la care au fost puse în discuție așa subiecte ca:

- reglementarea legislativă în domeniul migrației de muncă, starea reală la domeniu;
- migrația, evidența persoanelor intern deplasate din republică;
- migrația de muncă și problemele sănătății populației;
- protecția cetățenilor Republicii Moldova în căutarea locurilor de muncă cu prezentarea informațiilor de către specialiștii Ministerului Justiției, Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Ministerului Afacerilor Interne, Departamentului Migrațiune, având drept scop constatarea și contribuirea la găsirea soluțiilor de rezolvare a problemelor migrației;

- Seminar regional „**Drepturile cetățeanului la informare privind protecția mediului înconjurător**”,

desfășurat la **22 septembrie Taraclia**, cu scop de conștientizare ecologică a populației, formarea sentimentului de responsabilitate personală pentru starea mediului ambiant;

- Seminar regional „**Dreptul la muncă, drept inalienabil pentru toate ființele umane**”,

desfășurat la **29 septembrie Ciadâr-Lunga**, în ideea găsirii unor soluții de protecție a drepturilor șomerilor, precum și în scopul reglementării migrației de muncă. La subiectele puse în discuție:

- dreptul la muncă în legislația internațională și națională;
- dreptul la asigurare socială și protecția șomerilor;
- migrația de muncă și drepturile omului au participat activ reprezentanții Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Ministerului Afacerilor Interne, Departamentului Utilizării Forței de muncă, Departamentului Migrațiune și specialiștii autorităților publice locale;

- Seminar regional „**Aspectele respectării drepturilor omului în contextul reabilitării sociale a bolnavilor de SIDA, narcomanie, alcoolism**”,

desfășurat la **Bălți, 6 octombrie** a fost generat de ideea, că pentru Republica Moldova problema extinderii epidemiilor HIV/SIDA, narcomaniei, alcoolismului a devenit o problemă majoră având un impact negativ asupra societății. Subiectele luate în dezbateri:

- viciile sociale și problemele protecției drepturilor omului;
- strategia Programelor naționale de combatere a bolilor sexual-transmisibile, SIDA, narcomaniei, alcoolismului;
- imagini curente în declanșarea epidemiei SIDA în Republica Moldova;
- necesitatea alternativelor educaționale și a serviciilor medico-psiopedagogice în profilaxia și combaterea viciilor sociale au reflectat multe probleme acute

cu care se confruntă actual Republica Moldova. Au fost receptivi la prezentarea informațiilor vizînd subiectele date reprezentanții Ministerului Sănătății, Centrul Republican de Profilaxie SIDA, Dispensarului Republican Narcologic, Universității Pedagogice „I. Creangă”, Prefecturii și Consiliului Județean Bălți, care au reflectat realitatea și strategia programelor naționale privind problematica

Anexa nr. 4

Date privind activitățile tematice regionale

ACTIVITATEA	PERIOADA	LOCALITATEA	PARTICIPANȚI
Seminar regional „Migrațiunea de muncă și problemele drepturilor omului”	4 mai	Mun. Bălți	35 persoane
Seminar regional „Drepturile cetățeanului la informare privind protecția mediului înconjurător”	22 septembrie	Mun. Taraclia	35 persoane
Seminar regional „Dreptul la muncă, drept inalienabil pentru toate ființele umane”	29 septembrie	Or. Ciadîr-Lunga, UTA Găgăuzia	35 persoane
Seminar regional „Aspectele respectării drepturilor omului în contextul reabilitării sociale a bolnavilor de SIDA, narcomanie, alcoolism”	6 octombrie	Mun. Bălți	40 persoane

Partenerii Centrului pentru Drepturile Omului din Moldova

În desfășurarea activităților sale Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova colaborează cu:

- Centrul de Informare și Documentare al Consiliului Europei în Moldova
- Organizația „Salvați Copiii” Moldova
- Ministerul Afacerilor Interne
- Ministerul Afacerilor Externe
- Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei
- Ministerul Sănătății
- Ministerul Justiției
- Ministerul Educației și Științei
- Ministerul Mediului și Amenajării Teritoriului
- Curtea Supremă de Justiție
- Departamentul Instituțiilor Penitenciare
- Direcția pentru Politica de Cadre pe lângă Guvernul RM
- Departamentul Relații Naționale și Funcționarea Limbilor
- Prefecturile și Consiliile Județene
- Adunarea Populară a UTA Găgăuzia
- Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului din Moldova
- Asociația pentru Managementul Resurselor Umane
- Societatea Independentă pentru Educație și Drepturile Omului
- Centrul Național de Studii și Informare pentru Problemele Femeii
- Liga Apărării Drepturilor Omului din Moldova
- Centrul Independent de Jurnalism
- Asociația Psihologilor Profesioniști
- Organizația de Tineret a Adunării Cetățenești Helsinki
- Centrul Național de prevenire a abuzului față de copil
- Societatea Internațională a Drepturilor Omului – Secția din Republica Moldova
- Centrul public de avocatură ecologică „ECO-LEX”
- Clubul femeilor „CRISTAP”
- Asociația „Atena”
- Asociația persoanelor de vîrsta a treia „Bunătate”
- Asociația de protecție a persoanelor în etate „Eterna”
- Revistele „Alunelul” și „Amigul”
- Asociația „Imperativ”
- Liga Tineretului și Studenților Universității din Comrat
- Asociația de Tineret „JUVENTUS”
- Centrul Republican de Profilaxie SIDA

- Dispensarul Republican Narcologic
- Academia de Poliție „Ștefan cel Mare”
- Universitatea de Stat din Moldova
- Universitatea Pedagogică „I. Creangă”

Instruirea colaboratorilor centrului

În perioada anului 2000 Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova a fost vizitat de 9 consultanți internaționali în problemele drepturilor omului. Ei au consultat colaboratorii în problemele repartizării sferei de activitate și delimitării atribuțiilor, conlucrării dintre diverse subdiviziuni, colaborării cu organizațiile guvernamentale, neguvernamentale și internaționale. Recomandările au fost expuse în rapoarte ample care sînt studiate și implementate la Centru pentru o mai bună activitate.

Anexa nr.6

Experți internaționali care au vizitat Centrul

Numele consultantului	Organizația	Țara
Peter Hosking, Consultant superior	Oficiul Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului	Geneva
Margaret Anne Cook, Director al Departamentului Relații cu publicul și mass-media	Comisia pentru Drepturile Omului și opo egale;	Australia
Mariana Neacșu, Expert guvernamental	Agenția Națională pentru protecția Drepturilor Copilului	Romania
Renate Weber, Președintele Fundației „Lumea deschisă”	Fundația „Lumea deschisă”	Romania
Gabriel Andreescu, Președintele Consiliului de experți pe problemele minorităților	Fundația „Lumea deschisă”	Romania
Frank Steketee, Reprezentant al Consiliului Europei	Consiliul Europei	Franța
Davide Zaffi, Specialist în secția pentru minoritățile lingvistice	Secția pentru minoritățile lingvistice la Regiunea autonomă Trentino Sud-tirol	Italia.
Cristiana – Et ema Amba Tangban, Expert pentru Drepturile Omului	Oficiul Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului	Geneva
Ralph Crawshaw, Expert la Centrul pentru Drepturile Omului	Centrul pentru Drepturile Omului la Universitatea Essek	Marea Britanie

Instruirea colaboratorilor în instituțiile internaționale

PERIOADA	ACTIVITATEA	ORGANIZATOR
8-9 februarie, Italia	Adunarea Generală a membrilor Institutului European al Ombudsmanilor	Comisia Europeană pentru Drepturile Omului
16-18 martie, Belgia	Congresul Internațional al Ombudsmanilor	Comisia Europeană pentru Drepturile Omului
13-15 aprilie, Marocco	Sesiunea a V-a Internațională a Instituțiilor Naționale pentru promovarea și protejarea drepturilor omului	Consiliul pentru Drepturile Omului al Regatului Marocco
7-9 mai, Danemarca	Conferința Internațională „Discriminarea și toleranța”	
23-24 iunie, Ungaria, Budapesta	Întâlnirea ombudsmanilor din Europa Centrală și Răsăritene	Comisia Europeană pentru Drepturile Omului
2-29 iulie, Franța, Strasbourg	Vizită de studiu „Comerțul mondial și protecția drepturilor omului”	Institutul pentru Drepturile Omului „Rene Cassin” din Strasbourg
5-7 iulie, Polonia, Varșovia	Seminarul Experților Regionali al Europei Centrale și Răsăritene	Comisia Europeană pentru Drepturile Omului
31 iulie-12 august, Letonia, Riga	Vizită de studiu	Institutul pentru Drepturile Omului din Riga
21-29 august, Geneva, Elveția	Vizită de studiu	Oficiul Înalțului Comisar pentru Drepturile Omului din Geneva
28 august – 15 septembrie, Suedia	Vizită de studiu. Activitatea instituțiilor naționale pentru promovarea și protejarea drepturilor omului	Institutul „Raul Wallenberg” pentru Drepturile Omului și drept umanitar
10-13 octombrie Sanct - Petersburg	Masă rotundă a conducătorilor instituțiilor statale ale ombudsmanilor din CSI, Lituaniei, Letoniei și Estoniei privind experiența de lucru în domeniul drepturilor omului, perspectivele de colaborare și coordonare	Instituția ombudsmanului din Federația Rusă
12-14 octombrie, Federația Rusă, Smolensc	Seminar Internațional „Dezvoltarea instituției pentru drepturile omului în Rusia Centrală”	Centrul Umanitar și Politic „Strategia”, filiala din Sanct - Petersburg
4-12 decembrie, Elveția, Geneva	Seminar „Drepturile omului și dezvoltarea umană durabilă”	
10-16 decembrie, Federația Rusă, Moscova	A X-cea Sesiune Internațională privind instruirea în domeniul drepturilor omului	Școala Drepturilor Omului din Moscova

Participări la alte activități

PERIOADA	ACTIVITATEA	ORGANIZATOR
29 februarie	Conferința de presă consacrată încheierii proiectului de publicare a ediției speciale „Tratate internaționale la care RM este parte”	Ministerul Justiției
16 martie	„Masă rotundă” consacrată pregătirii activităților de impulsioneare a ratificării și implementării Cartei Sociale Europene în Moldova	Centrul de Informare și Documentare al Consiliului Europei în Moldova
16 martie	Masă rotundă „Copiii – viitorul Moldovei”	Uniunea Femeilor Social Democrate din RM
16-17 martie	Seminar „Integrarea socială în Moldova: elaborarea programului național”	Departamentul Relații Naționale și Funcționarea Limbilor al RM
17 martie	Conferința Națională „Respectarea drepturilor social – economice: realizări, experiențe și tendințe”.	Centrul de Informare și Documentare al Consiliului Europei în Moldova Liga pentru Apărarea drepturilor Omului din Moldova
21-22 martie	Conferința Internațională „Procesele integraționiste din Republica Moldova: elaborarea strategiei naționale”	Departamentul Relații Naționale și Funcționarea Limbilor al RM Consiliul pentru Cercetări și Schimburi Internaționale (IREX)
7 aprilie	„Masă rotundă” „Țigani din Republica Moldova: problemele dezvoltării social-culturale”	Departamentul Relații Naționale și Funcționarea Limbilor al RM
14-15 mai	Seminar „Poliția și Drepturile Omului”	Centrul de Informare și Documentare al Consiliului Europei în Moldova
27 mai	Congresul II al Forului Organizațiilor de Femei din RM	Forul Organizațiilor de Femei din RM
16-17 iunie	Seminar „Probleme actuale ale drepturilor omului în Republica Moldova, Ucraina și Belarusi”	Comitetul Helsinki pentru Drepturile Omului din RM
20-22 septembrie	Lansarea proiectului „Participarea Copiilor și Tinerilor la Administrarea Publică Locală”	Asociația European Youth Exchange Moldova, Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului din Moldova
26-27 septembrie	Conferința „Traficul de ființe umane în scopul exploatarei sexuale”	Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei
29-30 septembrie	Simpozion internațional „Statutul juridic al refugiaților și solicitanților de azil în statul de drept	Agenția pentru susținerea învățământului juridic și a organelor de drept „EX-LEGE”
29-30 septembrie	Seminar „Statutul juridic al refugiaților și solicitanților de azil și Convenția Europeană a Drepturilor Omului”	Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați. Reprezentanța în RM
6-7 octombrie	Conferința „Calitatea vieții a persoanelor în etate și schematizarea standardelor naționale de îngrijire”	Ministerul Sănătății

10-11 octombrie	Conferința „Legislația cu privire la Drepturile Pacienților”	Centrul de sănătate publică și management sanitar
12-13 octombrie	Simpozion Științific Internațional „Moldova, România, Ucraina: integrarea europeană și migrațiunea forței de muncă”	Centrul de Analiză Politică și Tehnologii Sociale „Cartes”
19 octombrie	Adunarea festivă consacrată Zilei Juristului	Ministerul Justiției
7 noiembrie	Masă rotundă consacrată Zilei Internaționale a luptei împotriva fascismului și antisemitismului	Organizația de Tineret a Adunării Cetățenești Helsinki din Moldova
15 noiembrie	Conferința Națională a Copiilor cu genericul „Anul nostru – alegerea noastră”	Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului din Moldova
11-16 noiembrie	Sesiunea de Toamnă a Parlamentului Copiilor	Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului din Moldova
7-8 decembrie	Training „Prevenirea traficului de femei”	Organizația „Inițiativa Civică”
12 decembrie	Masă rotundă „Rolul poliției în sistemul de intervenție în cazurile de abuz și neglijare a minorului”	Centrul Național de prevenire a abuzului față de copii
16 decembrie	Conferința de raport al activității de trei ani ale Fundației de Binefacere pentru Copii „Brîndușele Speranței”	Fundația de Binefacere pentru Copii „Brîndușele Speranței”
18 decembrie, or. Rezina	Întrunirea „Rolul Mass-Mediei și criza economico – informațională”	Asociația „Util – Contact”

Concluzii și propuneri

Problema asigurării respectului față de demnitatea ființei umane, a promovării și protejării drepturilor și libertăților omului a căpătat ultimul timp o importanță deosebită în Republica Moldova, situându-se în rîndul celor mai acute sarcini care stau în fața statului și societății.

Parlamentul, Președintele Republicii, Guvernul întreprind diverse măsuri pentru consolidarea și aprofundarea valorilor democratice, susținerea acțiunilor de promovare și protejare a drepturilor și libertăților omului. Însă procesul edificării unui stat de drept nu este unul armonios. Dificultatea de principiu e în confruntarea cu mentalitatea învechită de înțelegere a rolului și importanței individului în societate. Deși în temei comunitatea este sensibilă la violările drepturilor și libertăților omului, ea încă nu reușește să depășească conceptele totalitariste moștenite, pătrunde greu în esența noilor idealuri democratice. La aceasta contribuie și declinul economic de lungă durată, care creează inegalități, momente de litigii pentru redistribuirea diverselor drepturi și libertăți, mai ales, a acelor ce se referă la putere, resurse materiale etc. Faptul provoacă o îngrijorare întemeiată a mării majorități a populației pentru destinul ei și a viitoarei generații. Or, acțiunile privind promovarea și dezvoltarea drepturilor omului rezidă în asigurarea de către stat a egalității în drepturi și exercitarea reală a drepturilor individuale, excluderea tuturor elementelor și formelor de dezavantajare și marginalizare a ființei umane.

Argumentele principale care au stat la baza creării în Republica Moldova a instituției avocatului parlamentar s-au adeverit pe deplin: deteriorarea situației economice ce poate conduce la creșterea riscului de încălcare în masă a drepturilor unor grupuri socialmente vulnerabile; dificultățile în procesul aplicării reformei judiciare și de drept; lipsa de cunoștințe a cetățenilor în domeniul drepturilor omului; posibilitatea redusă a unor grupe de persoane la redistribuirea bunurilor materiale; necesitatea supravegherii asupra respectării drepturilor și libertăților constituționale, cât și asupra implementării actelor juridice internaționale la care Republica Moldova este parte.

Experiența acumulată de Centru în anii de activitate, referințele experților internaționali în domeniul drepturilor și libertăților fundamentale ale omului demonstrează justetea existenței unei instituții naționale de promovare și protejare a drepturilor și libertăților ființei umane.

Deși activează relativ nu de mult, Centrul a devenit cunoscut și recunoscut în societate: în unele zile nemijlocit la sediu cer audiența avocaților parlamentari câte 35 – 40 de persoane; sute de persoane vin în audiența organizată de colaboratorii Centrului în teritoriu. În cele mai dese cazuri, aceștia sînt cetățeni care de ani de zile au fost în căutarea adevărului și dreptății, pierzînd orice speranță de a mai fi repuși în drepturi.

Esențial este faptul că prin crearea Centrului pentru Drepturile Omului, Republica Moldova a demonstrat o dată în plus fermitatea sa de a păși în continuare pe calea democrației, la baza căreia stă promovarea și protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale ființei umane.

Colectivul este bine pregătit din punct de vedere profesional, colaboratorii sînt conștienți de faptul că de rezultatele muncii lor depinde în mare măsură respectarea și promovarea drepturilor omului în stat, autoritatea instituției, cît și imaginea Republicii Moldova pe arenă internațională.

Directorul Centrului pentru Drepturile Omului

Alexei Potînga

20 ianuarie 2001